

**INFORMACJA RADY MINISTRÓW
O REALIZACJI W ROKU 2013
USTAWY
Z DNIA 9 CZERWCA 2011 r.
O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE
PIECZY ZASTĘPCZEJ
(Dz. U. z 2013 r. poz. 135, z późn. zm.)**

WARSZAWA 2014 R.

Spis treści:

Spis treści:.....	3
I. Wprowadzenie	5
II. Charakterystyka systemu wspierania rodziny	6
1. Asystent rodziny	6
2. Placówki wsparcia dziennego	9
3. Rodziny wspierające	10
III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej	11
1. Rodzinna piecza zastępcza	13
a) Struktura.....	13
b) Wsparcie rodzin zastępczych– organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	18
c) Świadczenia dla rodzin zastępczych	23
d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej	28
e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.....	28
2. Instytucjonalna piecza zastępcza	30
a) Struktura.....	30
b) Wydatki	35
IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą	36
V. Adopcja.....	38
1. Ośrodki adopcyjne.....	38
2. Przynależenie krajowe.....	40
3. Przynależenie międzynarodowe.....	42
VI. Działania monitorujące i promujące w roku 2013	43
1. Monitoring realizacji zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej	43
2. Działania promujące i edukacyjne.....	46

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2013 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy.....	47
VIII. Podsumowanie.....	50
IX. Postulaty wynikające z realizacji ustawy w 2013 r.....	54
Aneks.....	57

I. Wprowadzenie

Artykuł 189 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013 r. poz. 135, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą”, zobowiązuje Radę Ministrów do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o realizacji ustawy w roku poprzednim wraz z wnioskami o sposobie i zakresie finansowania zadań wynikających z ustawy. Zgodnie z art. 239 pierwsza informacja o realizacji ustawy została przedstawiona do dnia 30 lipca 2013 r., natomiast kolejne roczne informacje są przedstawiane Sejmowi i Senatowi do dnia 31 lipca następnego roku kalendarzowego. Tym samym niniejsza Informacja o realizacji ustawy stanowi drugą w kolejności analizę jej stosowania.

Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2012 r. Kształtuje ona sferę działań państwa wobec rodzin mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które skutkują zagrożeniem lub umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej.

Ustawa reguluje zagadnienia dotyczące:

- 1) profilaktyki środowiskowej dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
- 2) rodzinnej pieczy zastępczej;
- 3) instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- 4) usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej;
- 5) procedur adopcyjnych;
- 6) zadań administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 7) zasad finansowania systemu opieki nad dzieckiem i pieczy zastępczej.

W okresie sprawozdawczym miały miejsce 3 nowelizacje ustawy, które dotyczyły następujących zagadnień:

- 1) przedłużenia do 36 miesięcy okresu osiągania standardów przez publiczne i niepubliczne placówki wsparcia dziennego;
- 2) wprowadzenia rozwiązania kwestii pokrywania kosztów pobytu małoletnich dzieci umieszczonych w zakładach opiekuńczo-leczniczych lub pielęgnacyjno-opiekuńczych

oraz kwestię ponoszenia odpłatności za wydanie rodzinie zastępczej zaświadczenia o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pełnienia tej funkcji;

- 3) uelastycznienia i doprecyzowania przepisów dotyczących rodzinnych form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych na terenie innego powiatu, na mocy porozumienia między powiatami.

II. Charakterystyka systemu wspierania rodziny

Podstawowym narzędziem działania systemu wspierania rodziny jest praca z rodziną. Jest ona ważna od momentu przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności oraz niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. Rodzina, w wyniku podjętej z nią pracy powinna osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.

Praca z rodziną prowadzona jest głównie w formie usług asystenta rodziny, natomiast pomoc w opiece i wychowaniu prowadzona jest w formie:

- 1) placówek wsparcia dziennego;
- 2) rodzin wspierających.

1. Asystent rodziny

Asystent rodziny jest znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Może on zostać przydzielony rodzinie przeżywającej problemy opiekuńczo-wychowawcze na wniosek pracownika socjalnego lub na mocy decyzji sądu rodzinnego.

W 2013 r. zatrudnionych było ogółem 3 012 asystentów rodziny, tj. o 43% więcej niż w 2012 r. (2 105 asystentów), z tego 1 584 (tj. 53%) asystentów było zatrudnionych na umowę o pracę w systemie zadaniowego czasu pracy oraz 1 428 (tj. 47%) asystentów zatrudnionych było na podstawie umów o świadczenie usług.

Tab 1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2012-2013

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie			Liczba gmin w województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta rodziny	
	2012	2013	dynamika rok 2012 =100		2012	2013
Dolnośląskie	171	194	113,45	169	51	59
Kujawsko-pomorskie	137	203	148,18	144	47	69
Lubelskie	112	199	177,68	213	26	62
Lubuskie	86	122	141,86	83	60	89
Łódzkie	96	160	166,67	177	29	59
Małopolskie	145	226	155,86	182	47	79
Mazowieckie	226	360	159,29	314	33	62
Opolskie	33	56	169,70	71	37	56
Podkarpackie	122	157	128,69	160	46	64
Podlaskie	32	73	228,13	118	13	34
Pomorskie	126	198	157,14	123	64	91
Śląskie	194	254	130,93	167	45	64
Świętokrzyskie	85	123	144,71	102	51	80
Warmińsko-mazurskie	190	200	105,26	116	68	83
Wielkopolskie	194	289	148,97	226	54	75
Zachodniopomorskie	156	198	126,92	114	73	93
POLSKA	2 105	3 012	143,09	2 479	45	69

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Najwięcej asystentów rodziny działało w gminach województw: mazowieckiego, wielkopolskiego, śląskiego, natomiast najmniej w województwie opolskim, podlaskim, świętokrzyskim. Jednakże największy odsetek gmin, w których powołano asystentów rodziny był w województwach: zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i pomorskim.

Na zatrudnienie asystentów rodziny gminy wydały w 2013 r. ogółem ponad 68 380 tys. zł (38 380 tys. zł w 2012 r.), co oznacza wzrost w stosunku do 2012 r. o 78%. Gminy z własnych środków wydatkowały na ten cel 24 284 tys. zł (14 121 tys. zł w 2012 r.), co oznacza wzrost o 72% w stosunku do 2012 r. Kwota ta stanowi 35,51 % ogółu wydatków na ten cel w 2013 r. Wydatki z innych źródeł wyniosły 44 094 tys. zł, co oznacza wzrost o 81% w stosunku do roku 2012 (24 259 tys. zł).

Jednym ze znaczących źródeł finansowania zatrudnienia asystentów rodziny w 2013 r. były dotacje przyznane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w ramach „Resortowego programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na rok 2013”. Na zatrudnienie asystentów rodziny przyznano z ww. programu dotacje na łączną kwotę ponad 37 mln zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 113,9% (17,3 mln zł.). W 2013 r. dofinansowanie z budżetu państwa stanowiło 54,4% ogółu wydatków na ten cel. Dofinansowano w ramach tych środków zatrudnienie ponad 2000 asystentów (w 2012 r. – 1200 asystentów), tj. ponad 66% ogółu asystentów zatrudnionych w 2013 r. Przy zatrudnianiu asystentów rodziny gminy korzystały również ze środków unijnych. Gros asystentów rodziny zatrudniały ośrodki pomocy społecznej (98%), natomiast inne jednostki organizacyjne gminy i podmioty działające na zlecenie gminy zatrudniały jedynie ok. 2% asystentów rodziny. Podobnie sytuacja przedstawiała się w roku 2012.

Ustawa przewiduje, że asystent prowadzi pracę z rodziną za zgodą danej rodziny, chyba że rodzina zostanie zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd. Zatem mogły mieć miejsce sytuacje, w których pomimo skierowania przez gminę do danej rodziny asystenta rodziny, rodzina mogła nie wyrazić zgody na współpracę.

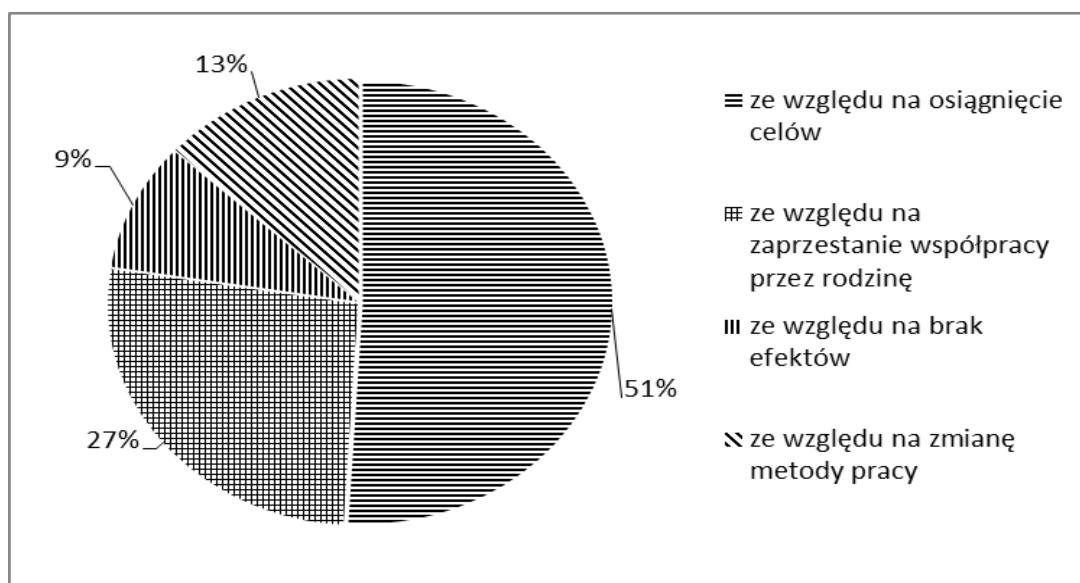
Ogółem z usług asystentów rodziny skorzystało w 2013 r. 31 506 rodzin (w 2012 r. 18 947 rodzin), co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 66%, w tym 1 521 rodzin (tj. 4,8%) zobowiązane zostały do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do roku 2012 oznacza to znaczny, bo o 120%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2012 r. – były to 693 rodziny).

Spośród 31 506 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2013 r., dla 9 855 rodzin (co stanowi 31% i jest o 2 pkt procentowe więcej niż w 2012 r.) współpraca ta zakończyła się w 2013 r., w tym w 4 310 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów. Osiągnięciem celów zakończyła się praca w ponad 46% rodzin, z którymi zakończono pracę w 2013 roku.

Wg stanu na ostatni dzień roku 2013 przeciętnie jeden asystent rodziny miał pod opieką ponad 9 rodzin, co stanowi wzrost o ponad 8% w stosunku do stanu na koniec 2012 r. (niewiele ponad 8 rodzin). Świadczy to o znacznym zapotrzebowaniu na usługi asystenta rodziny, którego nie jest w stanie zaspokoić nawet duży w 2013 roku wzrost liczby asystentów rodziny.

Powody zakończenia pracy z rodzinami przez asystentów rodziny w 2013 r.

Jedną z dróg prowadzących do wykonywania pracy asystenta rodziny jest ukończenie szkolenia na asystenta rodziny lub studiów podyplomowych. Zakres programowy takiego szkolenia został określony w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny (Dz. U. Nr 272, poz. 1608). Programy szkoleń na asystenta rodziny są, zgodnie z ustawą, zatwierdzane przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej decyzją administracyjną. W 2013 r. wydano 23 decyzje zatwierdzające takie programy.

2. Placówki wsparcia dziennego

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, potrzebują pomocy w zakresie organizowania tym dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania, itp. Ważną rolę w sferze pomocy w opiece i wychowaniu pełnią placówki wsparcia dziennego.

W 2013 r. na obszarze całej Polski działało ogółem 1 528 placówek wsparcia dziennego, co oznacza wzrost o 171 placówek tj. o 12% w stosunku do roku 2012 (1 357). Spośród ogółu placówek wsparcia dziennego 759 (tj. 49,7%) były to placówki publiczne

prowadzone przez gminy oraz 769 (tj. 50,3%) były to placówki niepubliczne prowadzone przez inne podmioty.

W 2013 r. do placówek wsparcia dziennego uczęszczało ok. 38 192 dzieci (w 2012 r. 31 737 dzieci), co oznacza wzrost o 20%.

Placówki wsparcia dziennego dzielą się na placówki opiekuńcze, specjalistyczne oraz pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawców.

W 2013 r. placówki typu opiekuńczego stanowiły 76% ogółu placówek wsparcia dziennego. Placówki specjalistyczne i pracy podwórkowej stanowiły odpowiednio 21% i 3% ogółu placówek.

W 2013 r. na prowadzenie placówek wsparcia dziennego samorządy gminne wydały ogółem 143 589 tys. zł (125 876 tys. zł w 2012 r.), co oznacza 14 procentowy wzrost w stosunku rok do roku, w tym, na placówki wsparcia dziennego prowadzone przez inne podmioty niż gmina – 70 468 tys. zł (64 266 tys. zł w 2012 r.), co stanowi 49% wydatków na ten cel w 2013 r.

Wyżej przedstawione dane odnoszą się jedynie do placówek wsparcia dziennego, które działają jako jednostki organizacyjne gminy, na zlecenie gminy oraz te, które uzyskały zezwolenie wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Dane nie obejmują placówek, które nie uzyskały stosownego zezwolenia. Na uzyskanie zezwolenia placówki te mają jeszcze czas do 1 stycznia 2015 r., co wiąże się z dochodzeniem przez nie do stanu, w którym spełnione będą wymagane ustawą standardy.

Ponadto w 2013 r. działały 74 placówki wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 43 prowadzone były przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.

Wydatki poniesione przez powiaty na funkcjonowanie ponadgminnych placówek wsparcia dziennego wyniosły w 2013 r. 9 504 tys. zł, w tym na placówki prowadzone przez inny podmiot niż powiat wydano 2 500 tys. zł (co stanowi 26% wydatków samorządu powiatowego na ten cel w 2013 r.).

3. Rodziny wspierające

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może, przy współpracy asystenta, zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca jest to rodzina z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi czy rodzina

zaprzyjaźniona. Rodzina wspierająca pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

W 2013 r. funkcjonowały 44 rodziny wspierające, co oznacza utrzymanie liczby rodzin na poziomie z 2012 r. Wydaje się, że gminy w dalszym ciągu z dużą rezerwą odnoszą się do tej formy usług dla rodzin wychowujących dzieci, mimo że rodzina wspierająca stanowi ważne narzędzie wsparcia w oparciu o potencjał lokalny. Rola tego narzędzia nie jest dostatecznie dostrzegana.

W 2013 r. pomoc rodzin wspierających, w większości przypadków, była krótkotrwała: 20 rodzin wspierających prowadziło pracę nie dłużej niż 3 miesiące, 13 nie dłużej niż 12 miesięcy. W 11 przypadkach wskazano, że dłużej niż rok. Na koniec 2013 r. z pomocy rodzin wspierających korzystało 47 rodzin.

III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej

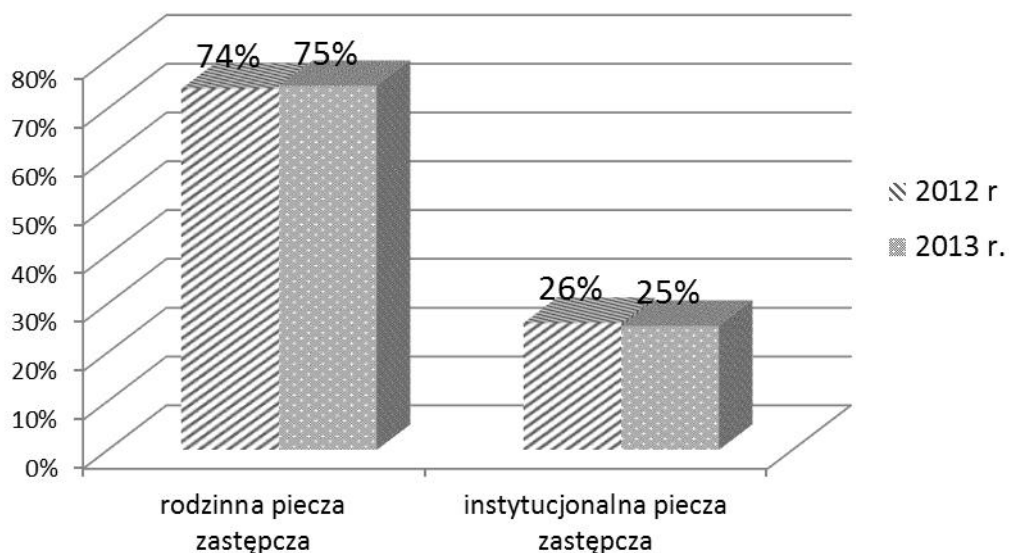
Oprócz działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, prowadzone są działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Piecza zastępcza powinna mieć charakter jedynie okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną.

Dziecko, postanowieniem sądu, może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej:

- rodzinnej,
- instytucjonalnej.

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2013 r. wyniosła ogółem 78 519 dzieci, wobec 78 607 dzieci w 2012 r., co oznacza spadek o 0,2%. Struktura wg form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej przedstawiała się jak 7:3, co obrazuje poniższy wykres i potwierdza utrzymanie pożądanej przewagi formy rodzinnej nad instytucjonalną.

Struktura pieczy zastępczej w 2012 i 2013 r.

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Tab. 2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w latach 2012 - 2013

Wyszczególnienie	2012	2013	Dynamika 2012=100
Ogółem:	78 607	78 519	99,9
Rodzinnna piecza zastępcza	58 082	58 570	100,8
Instytucjonalna piecza zastępcza	20 525	19 949	97,2

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

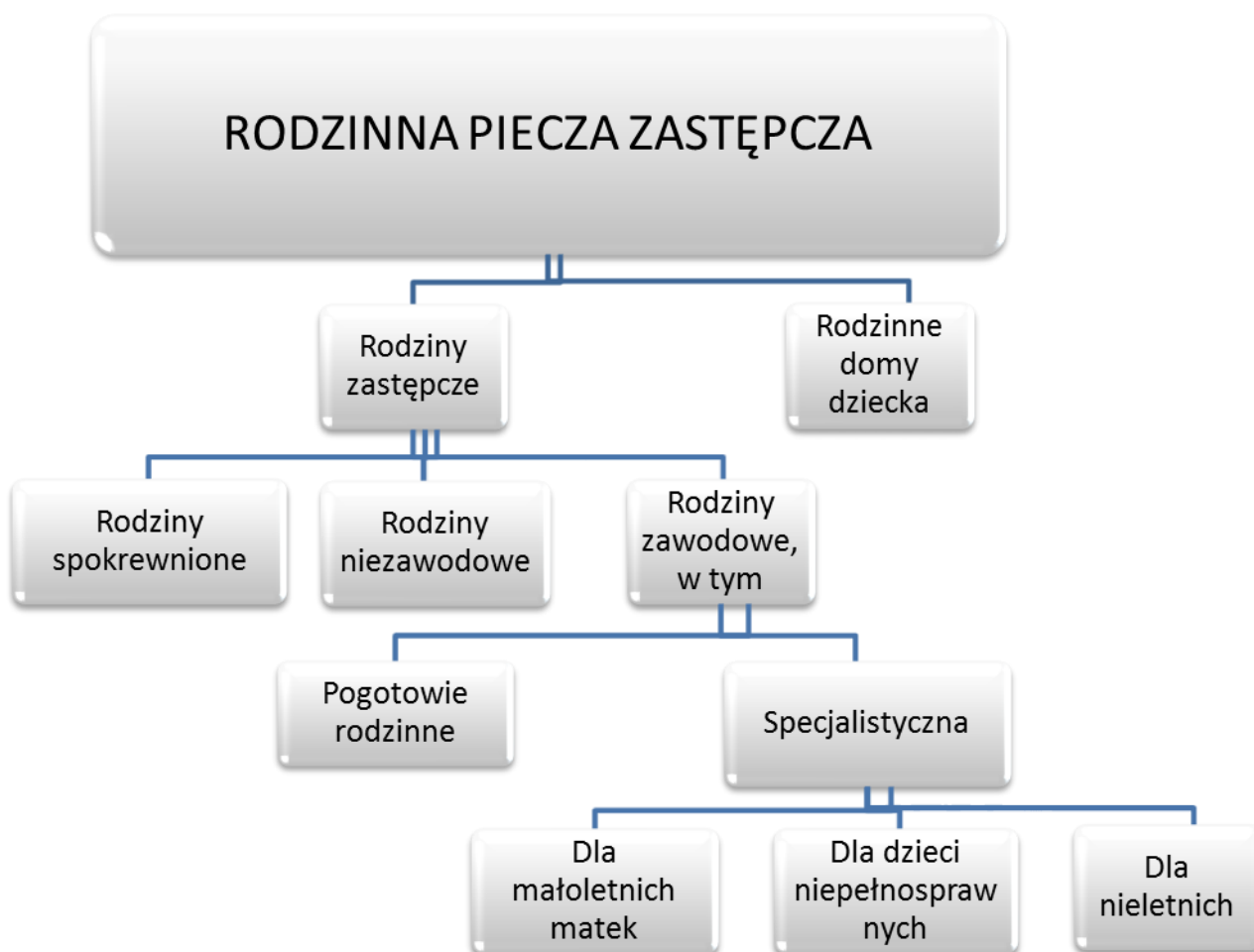
W I połowie 2013 roku z rodzin biologicznych do rodzinnych form pieczy zastępczej skierowanych zostało 4 384 dzieci (wobec 5 274 dzieci w I poł. 2012 r.), natomiast do form instytucjonalnych – 3 093 dzieci (wobec 3 523 dzieci w I poł. 2012 r.). W II połowie 2013 roku z rodzin biologicznych w rodzinnej pieczy zastępczej umieszczono 4 275 dzieci (wobec 5 141 dzieci w II poł 2012 r.), natomiast w formach instytucjonalnych – 2 928 (wobec 3 182 dzieci w II poł 2012 r.). Dane powyższe oznaczają wszystkie umieszczenia z rodziny

biologicznej w pieczy zastępczej w danym roku bez względu na czas przebywania w pieczy (tzw. umieszczenie po raz pierwszy z punktu widzenia definicji zawartych w ustawie). Przy zwiększonej pracy z rodzinami biologicznymi obserwuje się zmniejszenie liczby przypadków umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, a w sytuacji gdy takie umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest konieczne, oczekiwaną i realizowaną tendencją jest przede wszystkim umieszczanie dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej.

1. Rodzinna piecza zastępcza

a) Struktura

System rodzinnej pieczy zastępczej obrazuje poniższy schemat:

Rodzinę zastępczą lub *rodzinny dom dziecka* tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Rodzinę zastępczą *spokrewnioną* tworzą tylko wstępni lub rodzeństwo dziecka. Rodzinę zastępczą *niezawodową, zawodową* lub *rodzinny dom dziecka* tworzą osoby inne niż tworzące rodzinę zastępczą spokrewnioną. Rodziny zastępcze zawodowe oraz osoby prowadzące rodzinny dom dziecka są zobowiązane do odbycia specjalistycznego szkolenia w rozszerzonej formie i otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie. W rodzinach zastępczych, w tym samym czasie, nie może przebywać więcej niż troje dzieci lub pełnoletnich wychowanków, chyba że zajdzie konieczność umieszczenia liczniejszego rodzeństwa. Natomiast rodzinny dom dziecka działa na podobnych zasadach jak rodzina zastępcza zawodowa, ale jest przygotowany do sprawowania pieczy nad większą liczbą dzieci, nie więcej jednak niż nad ośmiorgiem.

W 2013 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 58 570 dzieci umieszczonych w 40 260 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej. Liczba rodzin zastępczych w 2013 r. wynosiła 39 930 rodzin, co oznacza wzrost o 89 rodzin, tj. 0,2% w stosunku do 2012 r (39 841 rodzin). Rodziny zastępcze stanowiły 99% ogólnej liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Pozostały 1% stanowiło 330 rodzinnych domów dziecka, których liczba wzrosła aż o 45% w stosunku do 2012 r. (228 rodzinnych domów dziecka).

Poniżej zamieszczone tabele przedstawiają liczbę rodzinnych podmiotów pieczy zastępczej oraz liczbę umieszczonych w nich dzieci w latach 2012-2013. W 2013 roku liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wyniosła 40 260, czyli o 191 więcej niż w roku 2012 (40 069), co oznacza wzrost o 0,4%. W stosunku do roku 2012 nastąpiły niewielkie zmiany we wszystkich typach rodzinnej pieczy zastępczej, ale wobec zasadnej deinstytucjonalizacji opieki nad dzieckiem ciągle nie jest to stan, który umożliwia, odpowiednią do potrzeb, podaż podmiotów opieki nad dzieckiem o charakterze rodzinnym. Wydaje się zatem, że w najbliższych latach potrzebne są bardzo intensywne działania na rzecz pozyskiwania kandydatów do prowadzenia rodzinnych form pieczy zastępczej. Równie istotne w tym kontekście jest odpowiednie wsparcie oferowane funkcjonującym rodzinom zastępczym i rodzinnym domom dziecka, bowiem brak poczucia bezpieczeństwa skutkować może rezygnacją z pełnionej funkcji.

Pozytywny jest zarówno wzrost udziału zawodowych rodzin zastępczych jak i rodzinnych domów dziecka. Postępuje więc z wolna profesjonalizacja rodzinnych form pieczy zastępczej (spada udział form niezawodowych, rośnie udział zawodowych).

Na marginesie warto zauważyć, że problem braku kandydatów na rodziny zastępcze jest problemem nie tylko Polski, bowiem wiele innych krajów boryka się z podobnym zjawiskiem.

Tab. 3. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej w latach 2012–2013

Wyszczególnienie	2012	2013	Dynamika 2012 = 100
ogółem	40 069	40 260	100,5
rodziny zastępcze spokrewnione	25 836	25 842	100,02
rodziny zastępcze niezawodowe	12 162	12 182	100,2
rodziny zastępcze zawodowe	1 843	1 906	103,4
rodzinne domy dziecka	228	330	144,7

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Tab. 4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2013 r.)

LP.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1	Dolnośląskie	2 755	1 087	167	34	4 043
2	Kujawsko-pomorskie	1 527	693	89	18	2 327
3	Lubelskie	1 203	497	69	9	1 778
4	Lubuskie	958	451	79	4	1 492
5	Łódzkie	2 084	961	146	18	3 209
6	Małopolskie	1 399	686	144	27	2 256
7	Mazowieckie	2 818	1 313	151	24	4 306
8	Opolskie	701	346	30	17	1 094
9	Podkarpackie	823	494	70	2	1 389
10	Podlaskie	618	286	41	3	948
11	Pomorskie	1 644	891	198	63	2 796
12	Śląskie	3 643	1 821	228	39	5 731
13	Świętokrzyskie	719	281	39	13	1 052
14	Warmińsko-mazurskie	1 381	574	123	20	2 098
15	Wielkopolskie	1 815	1 140	215	13	3 183
16	Zachodniopomorskie	1 754	661	117	26	2 558
-	RAZEM	25 842	12 182	1 906	330	40 260

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2013 r.)

Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2013 r. było w województwach: śląskim, mazowieckim i dolnośląskim, natomiast najmniej w województwach: podlaskim, świętokrzyskim, opolskim.

Tab. 5. Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2012 – 2013

Wyszczególnienie	2012	2013	Dynamika 2012 = 100
ogółem	58 082	58 570	100,8
rodziny zastępcze spokrewnione	33 769	33 306	98,6
rodziny zastępcze niezawodowe	16 383	16 431	100,3
rodziny zastępcze zawodowe	6 454	6 727	104,2
rodzinne domy dziecka	1 476	2 106	142,7

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Tab. 6. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012 – 2013 wg województw.

Lp.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione			Rodziny zastępcze niezawodowe			Rodziny zastępcze zawodowe			Rodzinne domy dziecka			Ogółem		
		2012	2013	dynamika rok 2012 = 100	2012	2013	dynamika rok 2012 = 100	2012	2013	dynamika rok 2012 = 100	2012	2013	dynamika rok 2012 = 100	2012	2013	dynamika rok 2012 = 100
1	Dolnośląskie	3 554	3 519	99	1 345	1 396	104	472	572	121	179	216	121	5 550	5 703	103
2	Kujawsko-pomorskie	1 939	1 909	98	891	915	103	315	279	89	73	113	155	3 218	3 216	100
3	Lubelskie	1 649	1 665	101	687	680	99	222	243	109	35	61	174	2 593	2 649	102
4	Lubuskie	1 217	1 235	101	628	654	104	335	368	110	7	25	357	2 187	2 282	104
5	Łódzkie	2 695	2 678	99	1 204	1 244	103	419	447	107	58	113	195	4 376	4 482	102
6	Małopolskie	1 813	1 809	100	924	913	99	408	413	101	143	174	122	3 288	3 309	101
7	Mazowieckie	3 687	3 666	99	1 736	1 691	97	591	541	92	62	134	216	6 076	6 032	99
8	Opolskie	904	874	97	446	461	103	146	105	72	39	94	241	1 535	1 534	100
9	Podkarpackie	1 137	1 101	97	698	688	99	183	200	109	12	13	108	2 030	2 002	99
10	Podlaskie	883	860	97	436	415	95	131	154	118	14	25	179	1 464	1 454	99
11	Pomorskie	2 129	2 066	97	1 261	1 246	99	637	668	105	389	410	105	4 416	4 390	99
12	Śląskie	4 551	4 532	100	2 478	2 411	97	867	905	104	154	244	158	8 050	8 092	101
13	Świętokrzyskie	988	984	100	363	379	104	113	112	99	61	73	120	1 525	1 548	102
14	Warmińsko-mazurskie	1 887	1 815	96	806	834	103	454	452	100	104	126	121	3 251	3 227	99
15	Wielkopolskie	2 427	2 351	97	1 547	1 570	101	691	772	112	63	95	151	4 728	4 788	101
16	Zachodniopomorskie	2 309	2 242	97	933	934	100	470	496	106	83	190	229	3 795	3 862	102
-	RAZEM	33 769	33 306	99	16 383	16 431	100	6 454	6 727	104	1 476	2 106	143	58 082	58 570	101

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Dynamika wzrostu liczby dzieci umieszczonych (na dzień 31 grudnia 2013 roku) w rodzinnych formach pieczy zastępczej, w stosunku do roku 2012, uległa znacznej zmianie jedynie w przypadku rodzinnych domów dziecka (wzrost o 42,7%). W przypadku rodzin zastępczych zawodowych, w stosunku do 2012 roku, nastąpił wzrost o 4,2%. Wskazany wyżej znaczny wzrost liczby rodzinnych domów dziecka wiązał się z korzystnymi – z punktu widzenia osób prowadzących rodzinną pieczę zastępczą – warunkami jej prowadzenia (np. przynajmniej 5-letni kontrakt, część świadczeń o charakterze obligatoryjnym). Ponadto wzrost ten uwarunkowany był obowiązkiem przekształcania się zawodowych wielodzietnych rodzin zastępczych właśnie w rodzinne domy dziecka lub w rodziny zastępcze zawodowe w terminie do końca 2014 roku (art. 234 ustawy).

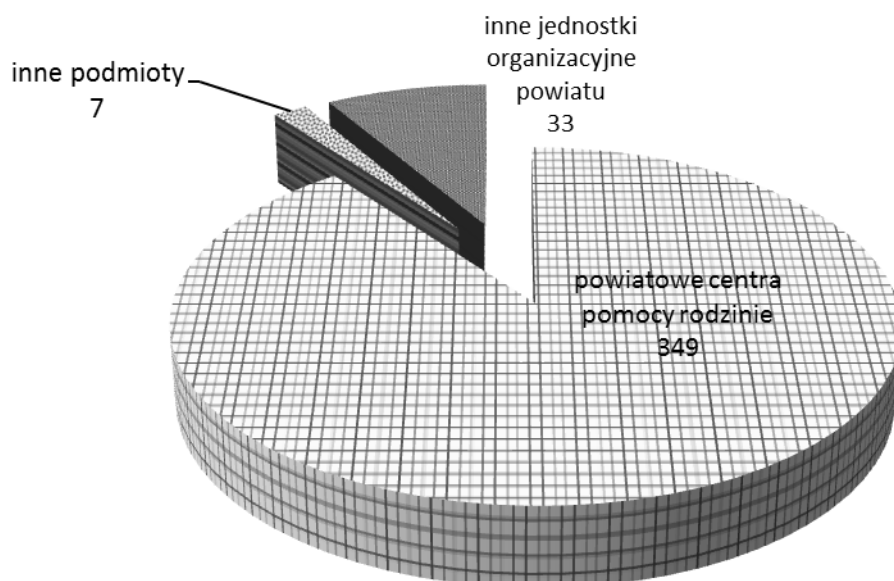
b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

Jednym z istotnych narzędzi wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej jest wprowadzenie w powiecie szerokiej infrastruktury wspierającej.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie jest instytucją, która w imieniu starosty podpisuje umowy z rodzinami zastępczymi i wypłaca im należne świadczenia i wynagrodzenia. Natomiast powstała też całkiem nowa instytucja, nazwana w ustawie „*organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej*”. Może to być wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu, podmiot z sektora pozarządowego, któremu powiat zlecił realizację tego zadania, lub też może stanowić ją zespół do spraw pieczy zastępczej w powiatowym centrum pomocy rodzinie.

W 2013 r. powiaty powołały 389 instytucji organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Poniższy wykres przedstawia strukturę organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej na terenie Polski wg typu podmiotu pełniącego funkcję organizatora (porównanie 2013 r. do 2012 r.). Wzrosła wprawdzie w stosunku do roku 2012 liczba organizatorów będących inną jednostką organizacyjną powiatu (z 28 w roku 2012 do 33 w roku 2013), jednakże jest to zmiana niewielka i może ona wynikać ze wzrostu ogólnej liczby organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej (380 – w roku 2012 i 389 – w roku 2013).

Podmioty pełniące funkcję organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej w 2013 roku

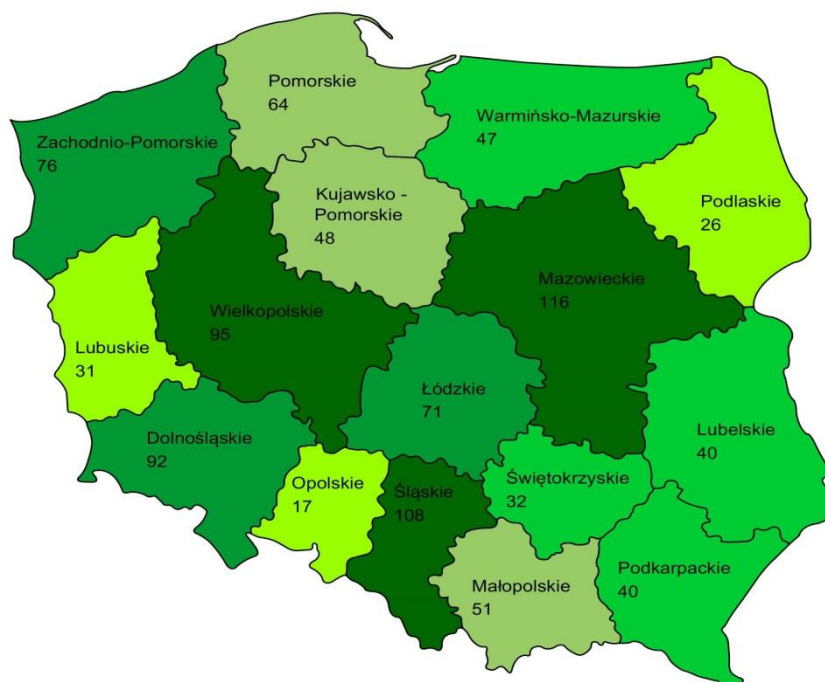
Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2013 r.).

We wspieraniu rodzin zastępczych w codziennych obowiązkach najważniejszą rolę pełni *koordynator rodzinnej pieczy zastępczej*, zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2013 r. pod opieką 954 koordynatorów znalazło się 26 205 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, tj. ponad 65% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (wzrost o 15 pkt procentowych w stosunku do 2012 r.). W 2012 r. zatrudnionych było 820 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, pod opieką których znajdowało się 50% podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Od stycznia 2015 r. wszystkie formy rodzinnej pieczy zastępczej będą obowiązkowo objęte, na ich wniosek, opieką koordynatora. Pozytywnie należy ocenić wzrost o 134 liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, natomiast ciągle potrzebne jest jeszcze intensywniejsze wsparcie fachowe osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej.

W 2013 r. rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka udzielono 98 330 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to znaczny wzrost w stosunku do roku 2012 (78 699 porad).

Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w 2013 r. – wg województw

Legenda

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2013 r.)

**Tab. 7. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012–2013–
wg województw**

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej		
		2012	2013	Dynamika rok 2012 = 100
Dolnośląskie	30	76	92	121
Kujawsko-pomorskie	23	45	48	107
Lubelskie	24	44	40	91
Lubuskie	14	28	31	111
Łódzkie	24	57	71	125
Małopolskie	22	50	51	102
Mazowieckie	42	92	116	126
Opolskie	12	17	17	100
Podkarpackie	25	34	40	118
Podlaskie	17	25	26	104
Pomorskie	20	65	64	98
Śląskie	36	95	108	114
Świętokrzyskie	14	30	32	107
Warmińsko-mazurskie	21	46	47	102
Wielkopolskie	35	58	95	164
Zachodniopomorskie	21	58	76	131
Ogółem	380	820	954	116

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

W 2013 r. we wszystkich powiatach powołano koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

We wszystkich regionach, z wyjątkiem województw lubelskiego (spadek o 9%) i pomorskiego (spadek o 2%), wzrosła liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Elementem wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej, jest także możliwość powołania tzw. *rodziny pomocowej*. Rodziny te sprawują funkcję w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Nieobecność osób sprawujących funkcję rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka może być spowodowana koniecznością skorzystania z przysługującego rodzinie prawa do wypoczynku, udziałem w szkoleniach, pobytem w szpitalu lub innymi nieprzewidzianymi trudnościami czy też zdarzeniami losowymi. Funkcję rodziny pomocowej mogą pełnić inne rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe lub osoby prowadzące

rodzinny dom dziecka, a także osoby przeszkolone do pełnienia tych funkcji oraz osoby i rodziny przygotowane do przysposobienia dziecka.

Według stanu na koniec grudnia 2013 r. liczba rodzin pomocowych wynosiła 154, natomiast w ciągu całego roku łącznie rodzin pomocowych było 386, co stanowi wzrost o 122 rodziny pomocowe (46%) w stosunku do 2012 roku. Z ich pomocy skorzystało 326 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (w 2012 r. 249 rodziny), co oznacza 31% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. W rodzinach objętych pomocą przebywało 1016 dzieci. Liczbę rodzin pomocowych według województw ilustruje poniższa tabela:

Tab. 8. Rodziny pomocowe wg województw w 2013 r.

Województwo	Liczba rodzin pomocowych	Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka objętych pomocą rodziny pomocowej	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka objętych opieką rodziny pomocowej
Dolnośląskie	43	40	144
Kujawsko-pomorskie	17	12	29
Lubelskie	7	6	21
Lubuskie	17	13	46
Łódzkie	21	15	37
Małopolskie	29	26	67
Mazowieckie	39	33	107
Opolskie	1	1	1
Podkarpackie	2	3	6
Podlaskie	3	2	4
Pomorskie	51	37	128
Śląskie	63	56	172
Świętokrzyskie	12	12	46
Warmińsko-mazurskie	20	20	49
Wielkopolskie	30	25	63
Zachodniopomorskie	31	25	96
RAZEM	386	326	1 016

Źródło: Sprawozdanie jednorazowe DSR-RP/2013

Najwięcej rodzin pomocowych powołano w województwie śląskim, dolnośląskim i pomorskim, a najmniej w województwie opolskim, podkarpackim i podlaskim. Struktura powyższa związana jest w znacznej mierze z odpowiednio największą liczbą rodzinnych form pieczy zastępczej w tych województwach.

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych

Wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej jest zróżnicowana ze względu na to, czy jest to rodzina zastępcza spokrewniona, czy też niezawodowa, zawodowa lub rodzinny dom dziecka. Na dzieci o specjalnych potrzebach opiekuńczo-wychowawczych przysługują dodatki do świadczeń.

Dane o świadczeniach przysługujących rodzinom zastępczym w 2013 r. zostały przedstawione w kolejnych tabelach:

Tab. 9. Świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w 2012 i 2013 r. wg rodzaju, wysokości i wydatków

Lp.	Rodzaj świadczenia	Minimalna wysokość świadczenia (w zł)	Przeciętna wysokość świadczenia ^{a b} (w zł)			Wydatki ^b (w tys. zł)		
			2012	2013	Dynamika rok 2012 = 100	2012	2013	Dynamika rok 2012 = 100
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-	-7-	-8-	-9-
1.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w spokrewnionej rodzinie zastępczej	660	666	649	98	274 245	261 409	95,3
2.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej lub w rodzinnym domu dziecka	1 000	952	957	101	272 620	288 122	105,5
3.	Dodatek na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	200	241	204	85	10 624	10 572	99,4
4.	Dodatek na dziecko umieszczone na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich	200	204	204	100	29	32	110,3

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013.

^a – świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka oraz dodatek przysługujące za niepełny miesiąc wykazywane są jako jedno świadczenie lub jeden dodatek

^b – przeciętna wysokość i wydatki uwzględniają:

- pomniejszenie świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka o część dochodu dziecka (np. alimenty, renta rodzinna),
- podwyższenie wysokości świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka oraz dodatków na podstawie decyzji starosty albo uchwały rady powiatu.

Tab. 10. Inne świadczenia dla dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w 2012–2013 r.

Lp.	Rodzaj świadczenia	Przeciętna wysokość świadczenia (w zł)			Liczba udzielonych świadczeń		Wydatki (w tys. zł)	
		2012	2013	Dynamika rok 2012 = 100	2012	2013	2012	2013
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-	-7-	-8-	-9-
1.	Świadczenie jednorazowe na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	1 176	1 133	96,3	6 054	6 271	7122	7 104
2.	Świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	1 061	920	86,7	816	1 244	866	1 143
3.	Dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania	465	419	90,1	3 050	4 283	1417	1 795
4.	Środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego	1 133	1 118	98,7	4 024	7 031	4561	7 859
5.	Świadczenie na pokrycie kosztów przeprowadzenia niezbędnego remontu	3 000	2 582	86	324	275	972	710
6.	Środki finansowe na pokrycie kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu	4 099	2 774	67,7	71	159	291	441
7.	Środki finansowe na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	2 741	770	28	85	239	233	184

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013.

Tab. 11. Wynagrodzenia rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka i wydatki na ten cel w 2012 i 2013 r.

Lp.	Rodzaj wynagrodzenia	Przeciętne wynagrodzenie			Wydatki		
		2012	2013	Dynamika a rok 2012 = 100	2012	2013	Dynamika rok 2012 = 100
		w zł			w tys. zł		
-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-	-7-	-8-
1.	Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej	2674	2 571	96,1	61733	64 995	105,3
1.1.	za pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej	2473	2 354	95,2	40417	42 770	105,8
1.1.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	746,5	603	80,8	241	300	124,5
1.2.	za okres pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	3161	3 128	99,0	21316	22 225	104,3
1.2.1	dodatek dla rodziny, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym więcej niż troje dzieci lub co najmniej jedno dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	615	755	122,8	1711	2 217	129,6
2.	Wynagrodzenie dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka	2744	2 732	99,6	6 256	11 071	177,0
2.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	1705	1 472	86,3	64,8	252	388,9
3.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinnym domu dziecka, z tytułu:	1318	1 237	93,9	1374	3 258	237,1
3.1	umowy o pracę	3109	1 851	59,5	254,9	296,1	116,2
3.2	umowy o świadczenie usług	1166	1 198	102,7	1 119	2 962	264,7
4.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinie zastępczej niezawodowej, z tytułu:	1158	1 139	98,4	1 213	2 586	213,2
4.1	umowy o pracę	1331	954	71,7	43,9	61	139,0
4.2	umowy o świadczenie usług	1153	1 145	99,3	1169,9	2 525	215,8

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013.

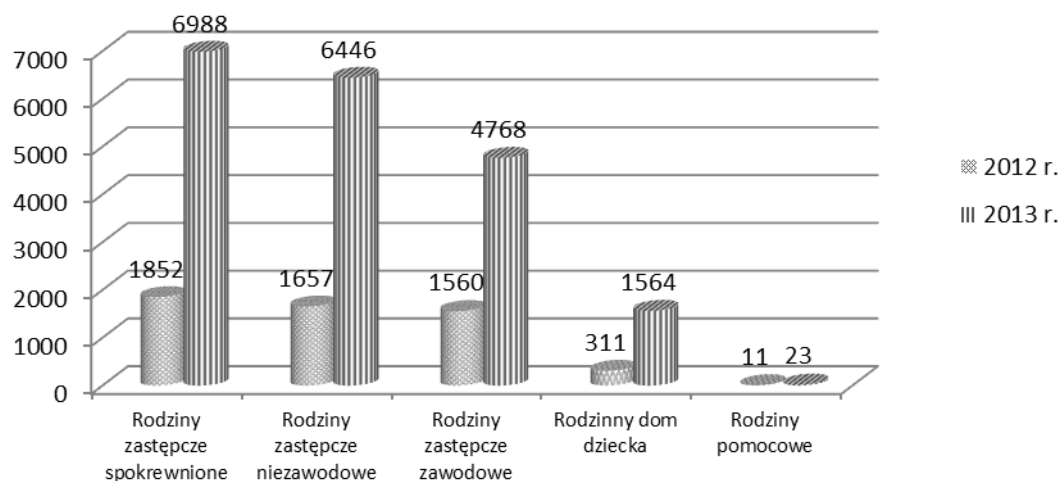
Osoby prowadzące *zawodowe rodziny zastępcze* i *rodzinne domy dziecka* otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie, które obejmuje również czas pozostawania w gotowości do świadczenia pracy. Ustawa wprowadza też dla tych osób prawo do wypoczynku w wymiarze 30 dni kalendarzowych rocznie.

Jak wynika z zamieszczonych danych, w przypadku większości rodzajów świadczeń wypłacanych rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka, ich jednostkowe kwoty były niższe w 2013 r. niż w 2012 r., jednakże wydatki samorządów na te świadczenia były w przypadku niektórych świadczeń w efekcie wyższe w 2013 r. niż w 2012 r. (np. wydatki na wypoczynek, utrzymanie lokalu, wydatki związane z wystąpieniem zdarzeń losowych).

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, łącznie z wynagrodzeniami i świadczeniami na usamodzielnienia wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej – średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2013 r. ok. 1 057 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 0,5% (w 2012 r. – 1 052 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 1 862 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 2,9% (w 2012 r. – 1 809 zł).

Wraz z wejściem w życie ustawy, z dniem 1 stycznia 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci – mieszkańców danej gminy – według zasady: 10% kosztów pobytu dziecka w pieczy zastępczej po umieszczeniu w pierwszym roku po wejściu w życie ustawy, tj. w 2012 r., 30% – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej i 50% – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Wydatki gmin na współfinansowanie rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012 - 2013 r. (w tys. zł)

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013.

W 2012 r. gminy współfinansowały pobyt dzieci, które po raz pierwszy trafiły do pieczy zastępczej. Tak więc gminy ponosiły jedynie 10% wydatków za ich pobyt w pieczy zastępczej. W roku 2013 wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wyniosły 19 788 tys. zł i były o 14 416 tys. zł tj. o 268% wyższe niż w 2012 r. Wkład poniesiony przez gminy stanowił 2,7% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, wynagrodzenie pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz koszty usamodzielnienia wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej w 2013 r. Przy niewielkiej zmianie liczebności populacji dzieci umieszczonych na koniec 2013 roku w pieczy rodzinnej, oznacza to, że większość dzieci weszła już w kolejny 30% próg współfinansowania, a liczba dzieci, które powróciły do domu rodzinnego, nie była na tyle znacząca, aby obniżyć wydatki gmin. Wydaje się zatem, że zdecydowanie należy wzmacniać działania gmin na rzecz zachowania dzieci w ich biologicznym środowisku, jak również zwiększyć efektywność pomocy udzielanej rodzinom, których dzieci umieszczono w pieczy zastępczej, które zmierzałyby do reintegracji z rodziną biologiczną. Konstatacja ta dotyczy zresztą nie tylko pieczy rodzinnej, ale również instytucjonalnej.

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dokonuje się w oparciu o procedury określone w ustawie. Jest to zadanie własne powiatu. Ustawa w art. 42 szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Zadaniem organizatora rodzinnej pieczy zastępczej są m.in.: kierowanie na szkolenie, organizacja takich szkoleń, kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinii o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji i motywacji do sprawowania pieczy zastępczej. Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że ostateczną decyzję w tej sprawie podejmuje każdorazowo sąd opiekuńczy powierzając skonkretyzowanym kandydatom pieczę zastępczą nad dzieckiem.

e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

Szkolenie rodzin zastępczych stanowi jeden z istotnych elementów systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Bez dobrego przygotowania merytorycznego i praktycznego rodziny zastępcze nie byłyby niejednokrotnie w stanie podolać trudom rodzicielstwa zastępczego. Jest ono przeprowadzane na podstawie programów szkoleniowych dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, zatwierdzonych decyzją Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

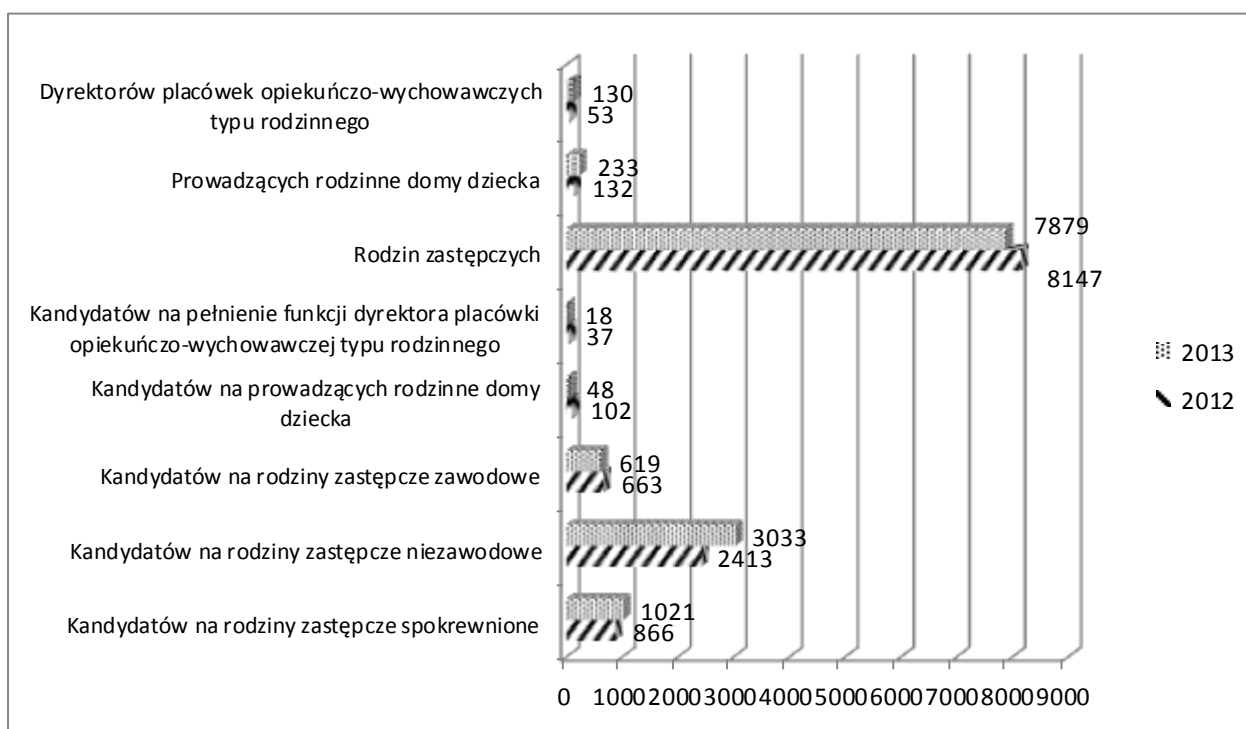
Programy szkoleniowe są przygotowywane na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 274, poz. 1620), które zawiera minimum programowe szkoleń dla osób zainteresowanych prowadzeniem rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka lub placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

W 2013 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał 32 decyzje w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, w tym 27 decyzji zatwierdzających programy szkoleniowe. Należy pamiętać, że do końca 2013 r. obowiązywały jeszcze programy szkoleń zatwierdzone w oparciu o ustawę o pomocy społecznej.

W roku sprawozdawczym 2013 przeszkolono do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub do prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego łącznie 12 981 osób (w 2012 r. – 12 413 osób), co oznacza

4,5 procentowy wzrost w stosunku do roku 2012. Najwięcej (60,7%) przeszkolono już istniejących rodzin zastępczych, co wskazuje na zainteresowanie powiatów podnoszeniem kwalifikacji już istniejących rodzin zastępczych, ale i tak nastąpił tu nieznaczny spadek w stosunku do roku 2012. Niestety w roku 2013 nastąpił również spadek liczby osób przeszkolonych na kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka. Nieznaczny wzrost przeszkolonych osób nastąpił tylko w odniesieniu do kandydatów na rodziny niezawodowe. Wyniki te należy ocenić negatywnie, zwłaszcza w kontekście zbyt małej, w stosunku do potrzeb, liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej oraz coraz bardziej poważnych problemów wychowawczych z dziećmi trafiającymi do pieczy zastępczej.

Liczba osób przeszkolonych w zakresie pieczy zastępczej w latach 2012 - 2013

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

a) Struktura

Zgodnie z przepisami ustawy, placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie. Celem działania instytucjonalnej pieczy zastępczej jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka, w sytuacji, gdy nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Przede wszystkim ustawa wyraźnie ogranicza rolę instytucji w opiece nad małoletnimi pozbawionymi opieki rodziców biologicznych przez wskazanie terminów etapowego zmniejszania liczby wychowanków placówek i podwyższania granicy wieku dla dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Zmiany te następują etapowo, by samorządy terytorialne mogły się do nich odpowiednio organizacyjnie i finansowo przygotować.

W ustawie realizowane są zalecenia odnośnie do deinstytucjonalizacji, zawarte w *ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, jak również w dokumencie komplementarnym *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności –zestaw narzędzi*, przygotowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, działającej przy Komisji Europejskiej.

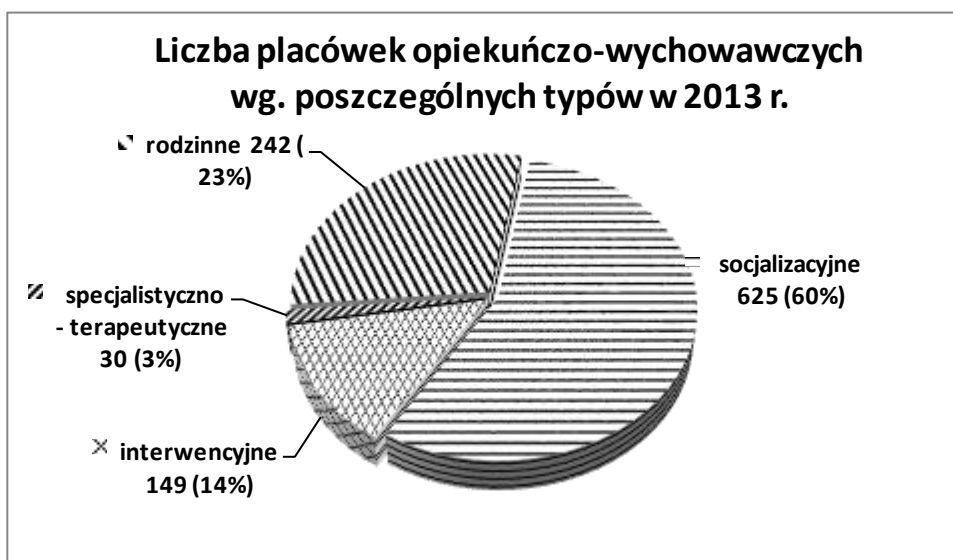
Przepisy ustawy wprowadziły znaczne ograniczenie roli placówek opiekuńczo-wychowawczych w opiece nad dzieckiem poprzez regulacje dotyczące umieszczania w nich dzieci powyżej 10 roku życia, a także poprawę standardu opieki w placówkach poprzez zmniejszenie do 14, maksymalnej liczby przebywających w nich dzieci. Zmiany powyższe będą wprowadzane sukcesywnie w kolejnych latach, tak, aby z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie był niższy niż 10 lat.

Ustawa wprowadziła też okres przejściowy dochodzenia do standardu liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, funkcjonujących przed dniem 1 stycznia 2012 r., tak, aby zmiany te miały charakter ewolucyjny. Placówki te do dnia 1 stycznia 2021 r. powinny uzyskać standard 14-osobowy.

Stosownie do art. 106 ust. 1 ustawy, powstanie placówki wymaga uzyskania zezwolenia wojewody właściwego ze względu na miejsce prowadzenia placówki. Zezwolenie nie jest wymagane dla powstania centrum zapewniającego placówkom obsługę ekonomiczno-administracyjną i organizacyjną.

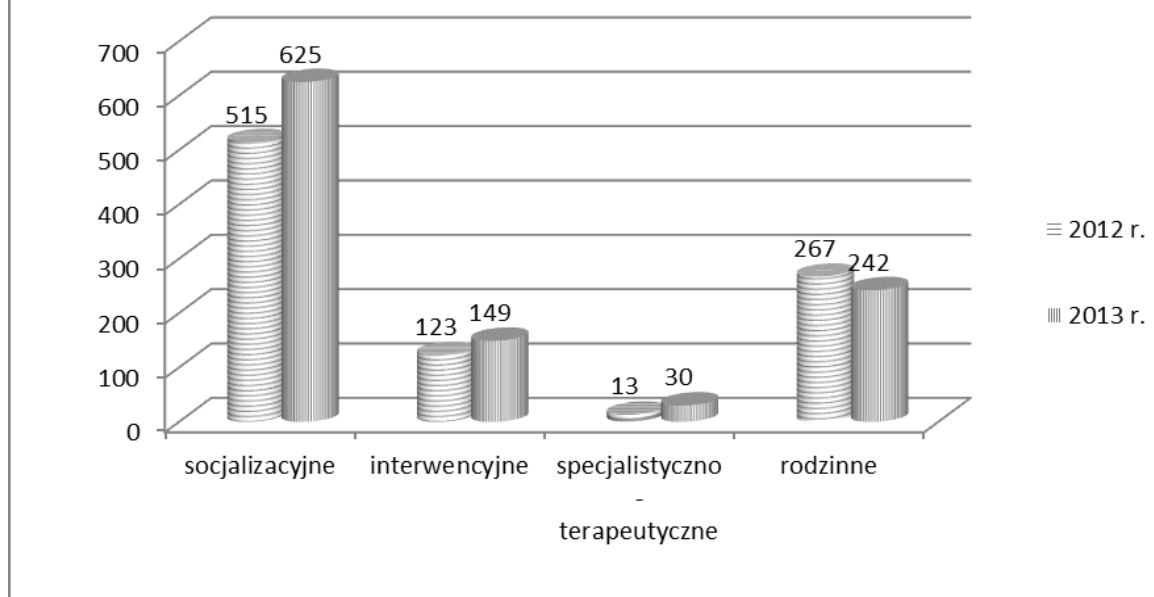
Na dzień 31 grudnia 2013 roku działało na terenie Polski ogółem 918 placówek opiekuńczo-wychowawczych, co oznacza zwiększenie liczby placówek w stosunku do 2012 r. o 104. Jest to wynik dostosowywania placówek do standardów określonych w ustawie. Duże placówki zostały podzielone na mniejsze, a także powstało wiele nowych placówek, w których liczba miejsc nie przekracza 14. Efekt taki był przewidywany już na etapie tworzenia założeń do ustawy. W kolejnych latach powinna ponadto nastąpić zmiana odnosząca się do podwyższenia wieku dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (docelowo powyżej 10 lat). Na 918 placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na koniec 2013 r., 270 placówek działało na zlecenie samorządu powiatowego jako placówki niepubliczne.

Poniższy wykres przedstawia podział placówek opiekuńczo-wychowawczych na poszczególne typy (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne).

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w latach 2012 - 2013

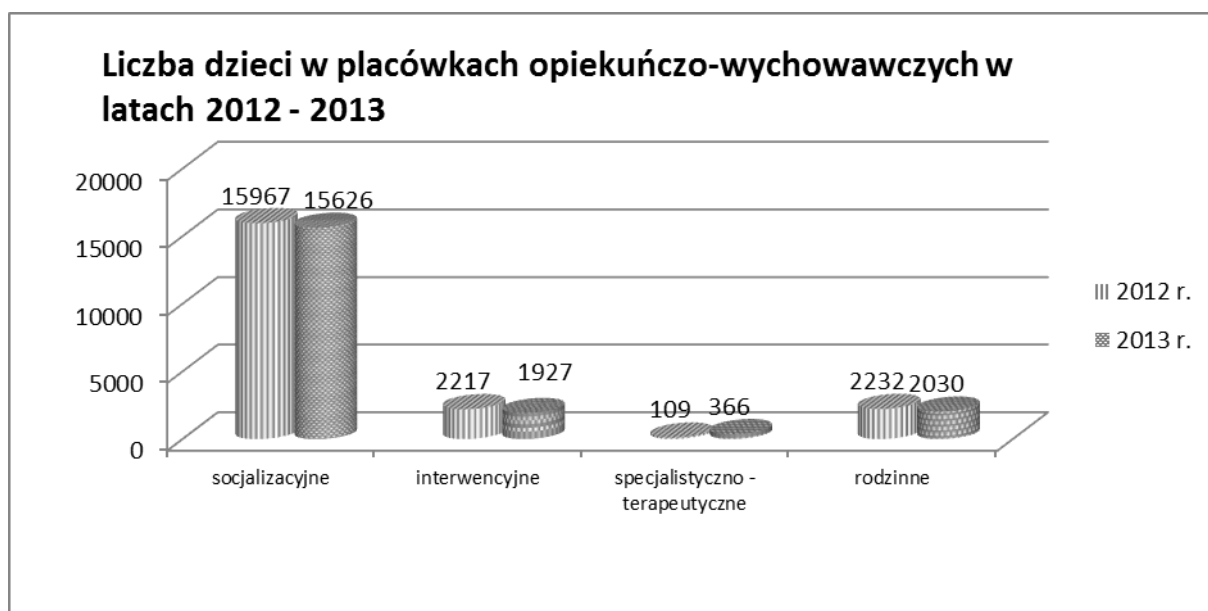

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Porównując liczbę placówek opiekuńczo-wychowawczych poszczególnych typów działających na koniec roku 2013 z rokiem 2012, należy stwierdzić, że nadal najwięcej działa placówek socjalizacyjnych (jest ich o 110 placówek więcej niż w roku 2012). W niewielkim zakresie zwiększyła się liczba placówek interwencyjnych (o 26 placówek). Liczba placówek rodzinnych zmniejszyła się o 25, co jest wynikiem rozbudowy rodzinnej pieczy zastępczej, w tym rodzinnych domów dziecka. Niektóre placówki rodzinne przekształciły się bowiem w rodzinne domy dziecka. Pożądanym efektem działania ustawy jest zwiększenie o 17 liczby placówek specjalistyczno-terapeutycznych. Należy przypomnieć, że ten typ placówek opiekuńczo-wychowawczych został wprowadzony dopiero w 2012 r., a 30 zupełnie nowych wysoko wyspecjalizowanych placówek dla 14 dzieci można zaliczyć do pozytywnych zmian, które zachodzą w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

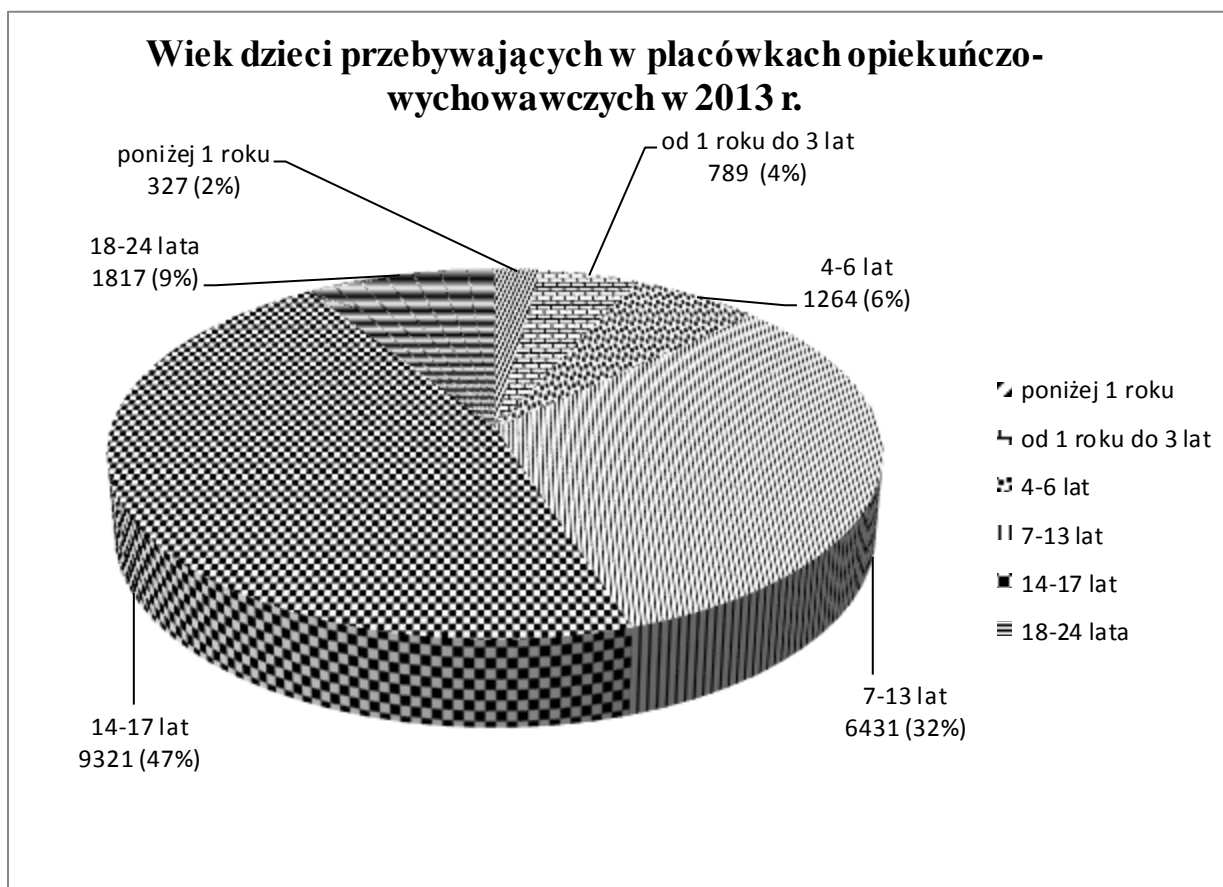
Na dzień 31 grudnia 2013 r, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało łącznie 19 949 dzieci. W porównaniu z rokiem 2012 było to o 576 dzieci mniej.

Źródło: Opracowanie MPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013 (stan na dzień 31 grudnia)

Najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego (15 626). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2012 r. o 341 dzieci. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego przebywało 2 030 dzieci (w 2012 r. – 2 232 dzieci). W placówkach interwencyjnych przebywało 1 927 dzieci (w 2012 r. – 2 217 dzieci). W 30 placówkach specjalistyczno-terapeutycznych na koniec 2013 r. przebywało 366 dzieci i w porównaniu do 2012 r. liczba ta zwiększyła się o 257 dzieci, co akurat w odniesieniu do tej formy instytucjonalnej pieczy zastępczej jest zjawiskiem pozytywnym, gdyż jest to forma opieki nad dziećmi, które ze względu na stan zdrowia wymagają specjalistycznej opieki w stopniu często niemożliwym do zapewnienia w formach rodzinnej pieczy zastępczej.

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na dzień 31 grudnia 2013 r.)

Analiza danych statystycznych opisujących rok sprawozdawczy 2013 pokazuje, że w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywały, podobnie jak w 2012 r., głównie dzieci w wieku od 7 do 17 lat (79%), z przewagą wychowanków 14 – 17-letnich (47%). Nadal w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 2 380 dzieci małych – w wieku od 0 do 6 lat, choć cieszy fakt, że liczba takich dzieci i tak zmniejszyła się jednak w stosunku do 2012 r. o 322 dzieci.

W 2013 roku z placówek opiekuńczo-wychowawczych do rodzin naturalnych powróciło 1 905 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 803 wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych.

W 2013 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18–24 lata liczyła 1 817 osób.

W 2013 r. 2 524 pełnoletnie osoby opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze. Pełnoletni wychowankowie w prawie połowie przypadków powrócili do swoich rodzin naturalnych (1 076 osób, tj. 43%).

Na koniec 2013 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 52 dzieci cudzoziemskich. Miejsce w nich znalazły również 102 małoletnie matki.

Na dzień 31 grudnia 2013 r. w dwu działających w Polsce *interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych* (placówki dla małych dzieci, do 1 roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki oraz w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej) przebywało łącznie 41 dzieci.

W okresie sprawozdawczym działały trzy regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, w tym jedna prowadzona przez samorząd województwa pomorskiego oraz dwie nowopowstałe w województwie śląskim. Na koniec 2013 r. w placówkach tych przebywało łącznie 115 dzieci.

b) Wydatki

Wydatki na utrzymanie dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ponosi powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem w pieczy zastępczej. W ponoszeniu wydatków na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej po 1 stycznia 2012 r. partycypuje gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej. Na dzieci umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej instytucje te otrzymują środki na utrzymanie dziecka, w kwocie odpowiadającej średnim miesięcznym kosztom utrzymania w placówce. Oblicza się je na podstawie rocznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie tych instytucji poniesionych w roku ubiegłym. Są one ustalane odpowiednio przez starostę lub marszałka województwa i ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego, ponoszone na utrzymanie (wydatki bieżące) placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz na świadczenia związane z usamodzielnianiem wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, wynoszące łącznie ponad 939 mln zł w 2013 r., średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2013 r. ok. 3 923 zł, zatem był wyższy o 4,3% niż w roku 2012 (3 760 zł).

W 2012 r. gminy współfinansowały pobyt dzieci, które po raz pierwszy trafiły do pieczy zastępczej. W okresie sprawozdawczym 2013 gminy ponosiły już 10% i 30% wydatków na ich pobyt w pieczy zastępczej. Wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosły 29,2 mln zł, co stanowi 3,1% ogółu wydatków z budżetów powiatów na wydatki bieżące placówek opiekuńczo-

wychowawczych oraz koszty usamodzielnienia wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej. W roku 2012 wydatki te wyniosły, przy nieznacznie wyższej liczbie umieszczonych dzieci, 13,9 tys. zł.

IV Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.

Przez osobę usamodzielnianą rozumie się również osobę, której pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.

W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

- 1) pomoc na:
  - a) kontynuowanie nauki,
  - b) usamodzielnienie,
  - c) zagospodarowanie;
- 2) pomoc w uzyskaniu:
  - a) odpowiednich warunków mieszkaniowych,
  - b) zatrudnienia.

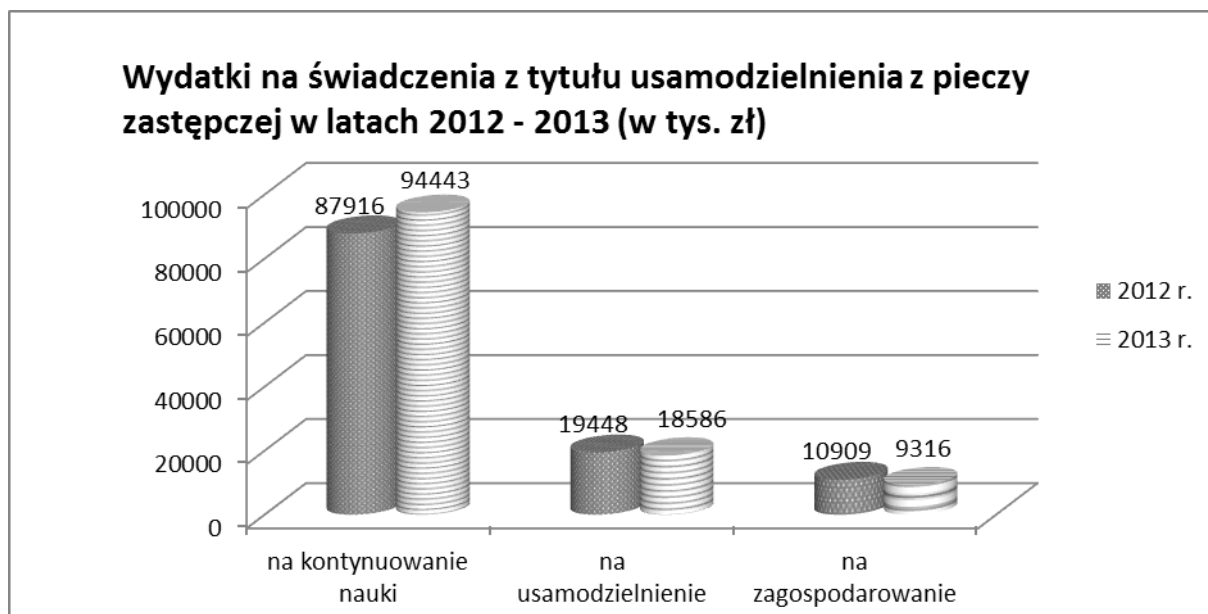
Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej). Dodatkowo, formą pomocy dla osób usamodzielnianych zapewnianą przez powiat jest udzielanie wsparcia w procesie usamodzielnienia.

W roku 2013 udzielono łącznie 191 688 świadczeń dla osób pełnoletnich. Liczba świadczeń przyznawanych na poszczególne formy pomocy związane z usamodzielnieniem przedstawia się następująco:

- 1) pomoc na kontynuowanie nauki – 179 592 świadczeń;
- 2) pomoc na usamodzielnianie – 4 161 świadczeń;
- 3) pomoc na zagospodarowanie – 3 338 świadczeń;
- 4) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych – 4 298 świadczeń;

5) pomoc w uzyskaniu zatrudnienia – 243 świadczeń.

Łączne wydatki samorządu powiatowego na świadczenia dla osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej w 2013 r. wyniosły 122 344 tys. zł, co oznacza wzrost w stosunku do 2012 r. o 3,4%.

Źródło: Opracowanie MPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2013.

Liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych osobom usamodzielnianym w 2013 r. wyniosła 191 tys. świadczeń i w stosunku do liczby tych świadczeń w 2012 r. (187 tys. świadczeń) wzrosła o 2,5%.

W stosunku do roku 2012 zmianie nie uległa struktura form pomocy udzielanej osobom usamodzielnianym. Podobnie jak w roku 2012, najczęściej świadczeń w 2013 roku udzielono na kontynuowanie nauki (93,7% ogólnej liczby świadczeń) i liczba tych świadczeń wzrosła w porównaniu do 2012 roku o 2,6%. Poza tym, tak jak w 2012 r., najrzadziej udzielaną formą pomocy była pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, co w dużej mierze jest też związane z ogólnym nastawieniem wychowanków głównie na kontynuację nauki.

Po analizie danych statystycznych można zaobserwować wzrost liczby świadczeń udzielanych osobom usamodzielniającym się na kontynuowanie nauki oraz wzrost liczby przypadków pomocy udzielanej w celu uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych.

V. Adopcja

1. Ośrodki adopcyjne

Od 1 stycznia 2012 r. organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych stanowi zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, realizowane przez samorząd wojewódzki lub na jego zlecenie przez podmioty niepubliczne. Zadanie to finansowane jest z budżetu państwa. W 2013 r. na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych wydatkowano kwotę 28 484 tys. zł, w tym środki z budżetu państwa stanowiły 98,6%.

W 2013 r. liczba i struktura ośrodków adopcyjnych nie uległa zmianie względem roku 2012. Na terenie kraju funkcjonowało 68 ośrodków adopcyjnych, w tym 59% stanowiły ośrodki publiczne.

Relatywnie najwięcej ośrodków adopcyjnych jest w woj. mazowieckim i śląskim. W woj. mazowieckim jest to też efekt umiejscowienia 3 ośrodków adopcyjnych, które zostały upoważnione przez ministra właściwego do spraw rodziny do prowadzenia spraw z zakresu adopcji międzynarodowej.

Tab. 12 Liczba ośrodków adopcyjnych w Polsce w latach 2012-2013

	Województwo	2012			2013		
		Ogółem	z tego:		Ogółem	z tego:	
			publiczne ośrodki adopcyjne z filiami/oddziałami	niepubliczne ośrodki adopcyjne		publiczne ośrodki adopcyjne z filiami/oddziałami	niepubliczne ośrodki adopcyjne
1	Dolnośląskie	3	1	2	3	1	2
2	Kujawsko-pomorskie	6	4	2	6	4	2
3	Lubelskie	4	4	0	4	4	0
4	Lubuskie	4	2	2	4	2	2
5	Łódzkie	4	2	2	4	2	2
6	Małopolskie	6	3	3	5	1	4
7	Mazowieckie	10	6	4	10	6	4
8	Opolskie	2	1	1	3	2	1
9	Podkarpackie	1	1	0	1	1	0
10	Podlaskie	1	1	0	2	2	0
11	Pomorskie	2	1	1	2	1	1
12	Śląskie	11	5	6	10	5	5
13	Świętokrzyskie	1	1	0	1	1	0
14	Warmińsko-mazurskie	3	3	0	3	3	0
15	Wielkopolskie	6	3	3	6	3	3
16	Zachodniopomorskie	4	2	2	4	2	2
-	RAZEM	68	40	28	68	40	28

Źródło: Na podstawie informacji uzyskanych z urzędów wojewódzkich i urzędów marszałkowskich

Zadaniem ośrodków adopcyjnych jest prowadzenie procedury przysposobienia. Zadanie to należy do wyłącznych kompetencji ośrodków, które w ramach swoich działań wydają między innymi opinie kwalifikacyjne dla kandydatów do przysposobienia dziecka, biorą udział w posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz prowadzą szkolenia dla kandydatów na rodziny przysposabiające.

W 2013 r. ośrodki adopcyjne wydały 3 416 opinii kwalifikacyjnych dla kandydatów do przysposobienia dziecka, a także uczestniczyły w 4 315 posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka.

Zgodnie z ustawą, program szkolenia jest zatwierdzany, na wniosek podmiotu wnoszącego, przez ministra właściwego do spraw rodziny na okres 5 lat. Gros decyzji w tym

zakresie zostało wydanych w pierwszym roku obowiązywania ustawy, tj. w roku 2012, kiedy to wydano 29 decyzji. Natomiast w 2013 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał 1 taką decyzję.

W roku sprawozdawczym na kandydatów do przysposobienia dziecka przeszkolono 3 643 osoby.

W 2013 r. ośrodki adopcyjne udzielały specjalistycznych porad. Najwięcej z nich udzielono rodzinom przysposabiającym (30 260 porad). Pomoc w ośrodkach adopcyjnych uzyskiwały też rodziny naturalne (3 943 porady). Ośrodki adopcyjne udzielały także wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w postępowaniu postadopcyjnym, a działania w tym zakresie podejmowano 6 760 razy.

2. Przysposobienie krajowe

W 2013 r. ośrodki adopcyjne zakwalifikowały do przysposobienia 4 261 dzieci.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości, dotyczących ewidencji spraw o przysposobienie w sądach rodzinnych, wynika, że w 2013 r. sądy orzekły przysposobienie wobec 3 537 dzieci, w tym, w przypadku 312 dzieci, wnioskujący o przysposobienie posiadali miejsce zamieszkania poza terytorium Polski.

W 2013 r. w stosunku do 2012 r. liczba dzieci przysposobionych ogółem wzrosła o 51 dzieci tj. o 1,4%, w tym liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą wzrosła o 13,9%. Zmniejszyła się natomiast o 3% liczba dzieci, wobec których przed przysposobieniem wyrażono tzw. zgodę blankietową (zgoda rodziców biologicznych na adopcję dziecka bez wskazania osób przysposabiających).

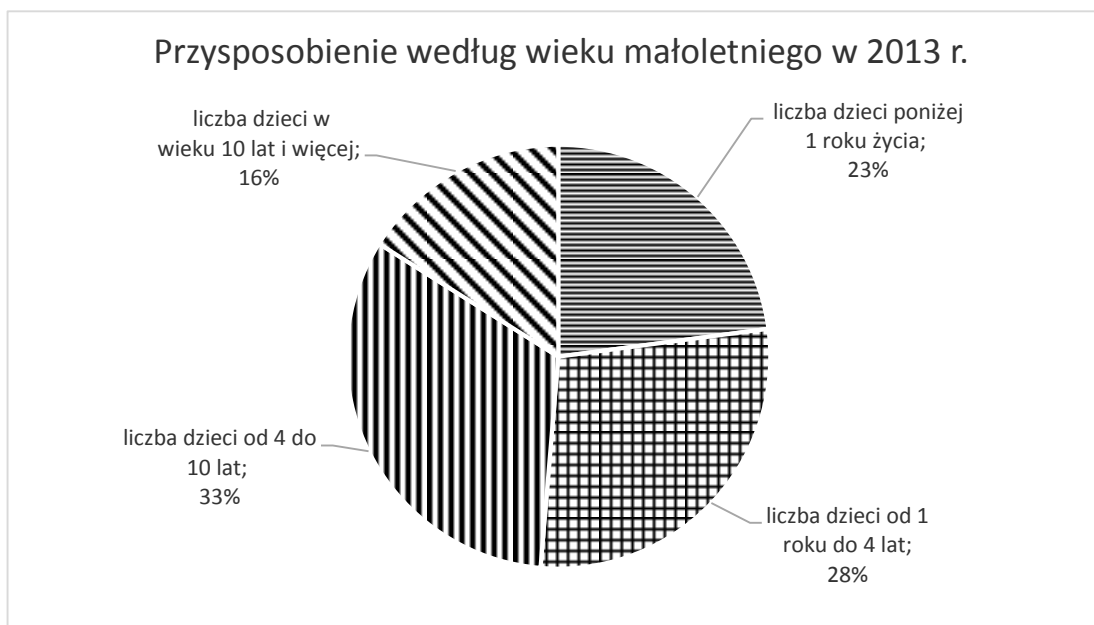
Tab. 13 Przeposobienie według liczby przeposobianych dzieci i ich wieku w latach 2011-2013:

Lata	Liczba przeposobionych dzieci		
	Ogółem orzeczone	w tym	
		przez osoby zamieszkałe za granicą	blankietowe
2011	3 315	296	751
2012	3 486	274	790
2013	3 537	312	766

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w roku sprawozdawczym przeposobionych zostało 778 dzieci przebywających przed orzeczeniem przeposobienia w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Na szczególną uwagę zasługuje tu fakt, że w tym przeposobionych zostało 44 dzieci przebywających przed orzeczeniem przeposobienia w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, oraz 60 dzieci przebywających przed orzeczeniem w interwencyjnych placówkach preadopcyjnych. Należy bowiem wskazać, że w placówkach tych umieszczane są dzieci wymagające specjalistycznej opieki ze względu na stan zdrowia, co oznacza, że stosunkowo trudniej w porównaniu z dziećmi zdrowymi jest dobrać dla nich rodzinę przeposabiającą.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że w 2013 r. przeposobiono 1 816 dzieci w wieku do 4 lat, w tym w wieku do 1 roku życia przeposobiono 810 dzieci. Tak jak w poprzednich latach, najmniej przeposobiono dzieci w wieku 10 lat i więcej – było to 568 dzieci. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w stosunku do roku 2012 wzrosła liczba dzieci adoptowanych w grupie wiekowej ponad 15 lat (ze 164 – w roku 2012 do 223 – w roku 2013).

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

3. Przysposobienie międzynarodowe

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego w rozumieniu art. 6 Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzonej w Hadze dnia 29 maja 1993 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448). Zadania wynikające z pełnienia tej roli wykonuje Departament Polityki Rodzinnej. Jednym z zadań jest wydawanie zgody na prowadzenie postępowania o przysposobienie, o której mowa w art. 17 pkt c przywołanej Konwencji. W 2013 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wydało zgodę w 212 sprawach, które dotyczyły 358 dzieci. Natomiast sąd rodzinny w 2013 roku orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 220 sprawach, w stosunku do 312 dzieci. W porównaniu do 2012 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą wzrosła o 38, co oznacza ponad 13% wzrost w stosunku do roku poprzedniego.

W Polsce do prowadzenia procedury przysposobienia międzynarodowego upoważnione są trzy ośrodki adopcyjne. Ośrodki te współpracują z zagranicznymi agencjami adopcyjnymi, licencjonowanymi przez rządy innych państw lub bezpośrednio z organami centralnymi państw-stron Konwencji Haskiej.

Zagraniczna agencja adopcyjna może prowadzić swoją działalność na terenie Polski, po uzyskaniu właściwego pozwolenia, wydawanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. W 2013 r. na terenie Polski działały 34 takie organizacje.

VI. Działania monitorujące i promujące w roku 2013

1. Monitoring realizacji zadań wynikających z ustawy

Ustawa, w art. 186 pkt 5 lit. a wymienia, wśród zadań wojewody, monitorowanie realizacji zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa odnośnie do zadań wskazanych w ustawie oraz nadzór w odniesieniu do placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (art. 186 pkt 3).

Natomiast wśród zadań ministra właściwego do spraw rodziny, w art. 187 ustawy, wymienia się obowiązek monitorowania realizacji zadań wynikających z ustawy. Resort pracy realizuje obowiązek, o którym mowa powyżej przez: indywidualne wystąpienia do wydziałów polityki społecznej o przeprowadzenie kontroli doraźnej lub zbadanie sytuacji podjętej w korespondencji kierowanej do resortu pracy, odpowiedzi na liczne pisma jednostek samorządowych i obywateli, realizację programów dofinansowania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie działań regulowanych ustawą, wymianę opinii i informacji w toku debat i konferencji, a także, gromadzenie i analizowanie sprawozdawczości statystycznej. Ponadto, minister właściwy do spraw rodziny inicjuje działania o charakterze promocyjnym i edukacyjnym przez druk materiałów informacyjnych, organizację konferencji i aktywność medialną.

W 2013 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej Władysław Kosiniak–Kamysz zwrócił się do poszczególnych wojewodów lub wydziałów polityki społecznej o następujące dane:

- 1) informację o sposobie sprawowania przez wojewodów nadzoru i kontroli nad prawidłowym funkcjonowaniem placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym o kontrolach kompleksowych, doraźnych i sprawdzających i ich zakresie wraz z wnioskami pokontrolnymi. Ponadto proszono służby wojewody o informację na temat sposobu ochrony praw dziecka;
- 2) informację na temat liczby rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których umieszczane są dzieci niepełnosprawne, w poszczególnych powiatach;

Z uzyskanych w tej sprawie danych wynika, że na przełomie roku 2012/2013 w różnych formach pieczy zastępczej oraz innych instytucjach (np. DPS-ach) przebywało łącznie blisko 5 500 dzieci, określanych jako poważnie chore. Największa grupa z tych dzieci (blisko 2 500) przebywała w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w tym tylko 28 dzieci w placówkach specjalistyczno-terapeutycznych. Dużą grupę stanowiły także dzieci przebywające w innych instytucjach (np. DPS-ach) – ponad 1 200 dzieci. W rodzinnych formach pieczy zastępczej przebywało natomiast około 1 700 dzieci poważnie chorych, w tym w rodzinach zastępczych specjalistycznych około 500;

- 3) informację o realizacji standardów dotyczących liczby dzieci w placówkach opiekuńczo – wychowawczych w powiatach i sposobie dochodzenia do określonego prawem standardu.

Z uzyskanych w tej sprawie informacji wynika, że wiele podmiotów prowadzących placówki opiekuńczo-wychowawcze przed dniem 1 stycznia 2012 r. nie dokonało odpowiednich zmian organizacyjnych w tych placówkach, co spowodowało, że nie spełniły w wyznaczonym ustawą terminie standardu liczby dzieci. Sytuacja taka oznaczała konieczność wszczęcia odpowiednich procedur likwidacyjnych. Temat osiągnięcia standardów dotyczących liczebności i wieku dzieci w placówkach winien być ciągle monitorowany.

Ponadto resort pracy i polityki społecznej zwrócił się do marszałków województw z pytaniem o plany rozwoju interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych i regionalnych placówek opiekuńczo – terapeutycznych. Natomiast, w związku z tragicznymi wydarzeniami w rodzinie zastępczej z Pucka, Minister Pracy i Polityki Społecznej wystąpił z zaleceniem do wszystkich wojewodów o pilne podjęcie działań monitorujących przestrzeganie przepisów prawa przez samorząd lokalny.

W 2013 r., w ramach współpracy z Pełnomocnikiem Ministra Sprawiedliwości do spraw Konstytucyjnych Praw Rodziny oraz Rzecznikiem Praw Dziecka, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zbierało informacje dotyczące:

- a) małoletnich matek z dziećmi umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej (z wyszczególnieniem, w jakiej rodzinnej formie pieczy dziewczęta te przebywają)

oraz o formach pomocy udzielanej małoletnim matkom z dziećmi umieszczonym w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka,

- b) sytuacji małoletnich matek przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i formach ich wsparcia.

Na 20 listopada 2013 r. łącznie w pieczy zastępczej przebywały 234 dziewczęta, które są małoletnimi matkami. 139 z nich umieszczonych było w instytucjonalnej pieczy zastępczej, w tym 101 matek przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych razem z dziećmi.

Rodzaje wsparcia udzielonego małoletnim matkom w placówkach opiekuńczo-wychowawczych:

- odrębne pokoje wyposażone w sprzęt i akcesoria niezbędne do sprawowania bieżącej opieki nad dzieckiem,
- zapewnienie pomocy psychologicznej, pedagogicznej, pielęgniarstwa oraz wychowawczej,
- przygotowanie wychowanek do przejęcia pełnej odpowiedzialności za dziecko po usamodzielnieniu się. Realizowane są programy dla małoletnich matek mające na celu wsparcie emocjonalne oraz kształcenie kompetencji opiekuńczych i wychowawczych, w tym zabaw stymulujących rozwój dziecka,
- wsparcie w nauce oraz przygotowaniu do samodzielności społecznej i życia w rodzinie, a także opieka nad dzieckiem w czasie realizacji przez matkę obowiązku szkolnego lub nauki zawodu.

W rodzinnych formach pieczy zastępczej przebywało 95 małoletnich matek z dziećmi, z tego:

- 45 w rodzinach zastępczych spokrewnionych,
- 24 w rodzinach zastępczych niezawodowych,
- 22 małoletnie matki w rodzinach zastępczych zawodowych, w tym 5 dziewcząt przebywa w rodzinach zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, a 6 w rodzinach zastępczych zawodowych specjalistycznych,
- 4 małoletnie matki w rodzinnych domach dziecka.

Rodzaje wsparcia udzielonego małoletnim matkom przebywającym w rodzinnej pieczy zastępczej:

- szeroko rozumiana pomoc specjalistyczna obejmująca m.in. opiekę koordynatora, a także poradnictwo,
- wypłacanie świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania oraz pomoc jednorazowa na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka – wypłacane rodzinie zastępczej,
- objęcie opieką pediatryczną i ginekologiczno-położniczą,
- pomoc w realizacji obowiązku szkolnego oraz nauki zawodu oraz wsparcie psychologiczno-pedagogiczne,
- pomoc prawna w zakresie uregulowania sytuacji prawnej nowonarodzonego dziecka, ewentualnego ustalenia ojcostwa czy alimentów.

Niektóre ośrodki prowadziły także pracę z ojcami.

2. Działania promujące i edukacyjne

W 2013 r. kontynuowane były prace nad przygotowaniem systemu teleinformatycznego do obsługi procedur przysposobienia w ośrodkach adopcyjnych, o którym mowa w art. 164 ust. 9 ustawy i zrealizowane zostały następujące działania przygotowujące do jego wdrożenia: m.in:

- 1) konferencja szkoleniowa, w której udział wzięli przedstawiciele marszałków oraz wszystkich ośrodków adopcyjnych działających w Polsce;
- 2) szkolenie dla liderów, którzy zostali wyznaczeni przez marszałków województw, jako osoby wspomagające wdrażanie przedmiotowego systemu w podległych marszałkowi ośrodkach adopcyjnych;
- 3) konsultacje dotyczące funkcjonowania systemu.

W roku 2013 Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej przygotowało broszurę „Adopcja drogą do rodzicielstwa”, która skierowana jest do kandydatów na rodziców adopcyjnych i służy popularyzacji idei adopcji jako drogi do pełnego i szczęśliwego rodzicielstwa. Broszura ukazała się nakładem 20 000 sztuk i została przekazana do Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej, których zadaniem była dystrybucja jej do poszczególnych ośrodków adopcyjnych działających na terenie danego województwa. Ponadto tekst broszury został udostępniony na stronie internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Aktualnie wiele podmiotów zwraca się z prośbą o dodruk publikacji,

co oznacza, że spotkała się ona z dużym uznaniem wśród kandydatów do przysposobienia zgłaszających się do ośrodków adopcyjnych.

W okresie sprawozdawczym odbyła się, zorganizowana przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, ogólnopolska konferencja poświęcona realizacji zadania wsparcia rodziny na poziomie samorządu gminnego w oparciu o rozwiązania ustawy. Celem konferencji była prezentacja dobrych praktyk z zakresu lokalnych systemów wsparcia rodziny oraz współpracy samorządów gminnych z organizacjami pozarządowymi w tym obszarze.

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2013 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy.

Wydatki na realizację ustawy w 2013 r. wyniosły ogółem ponad 2,2 mld zł i były o 114 563 tys. zł, tj. o 5,6% wyższe niż w 2012 r. Z tego przeznaczone zostało:

- 896 953 tys. zł, na rodziny zastępcze, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2012 o 63 230 tys. zł, tj. o 7,6%,

- 1 174 760 tys. zł na placówki opiekuńczo-wychowawcze, co oznacza spadek w stosunku do 2012 r. o 1 400 tys. zł, tj. o 0,1%,

- 89 952 tys. zł na wspieranie rodziny, co oznacza wzrost w stosunku do 2012 r. o 52 734 tys. zł, tj. o 141%.

Należy zwrócić uwagę nie tylko na rosnące wydatki samorządów na realizację zadań wynikających z ustawy, ale i na istotne zmiany w udziale poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego w tych wydatkach. W 2013 roku nastąpił wzrost wydatków samorządu gminnego wynikający z konieczności ponoszenia wyższych niż w roku 2012 kosztów współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej (10% kosztów w pierwszym roku pobytu dzieci w pieczy zastępczej i odpowiednio 30% i 50% kosztów, jeśli dziecko przebywa w pieczy 2 lub 3 i więcej lat).

W dalszych latach wydatki na realizację ustawy będą się jeszcze bardziej zwiększać, co związane jest z:

- a) procesem wymaganej deinstytucjonalizacji i wdrażania odpowiednich standardów, co do liczby i wieku dzieci w poszczególnych formach pieczy zastępczej,
- b) ze wzrostem liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej,
- c) obligatoryjnością od 2015 r. powoływania asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2013 r. ze środków będących w dyspozycji Ministra Pracy i Polityki Społecznej, na realizację zadań wynikających z ustawy, uruchomiono kwotę 70,3 mln zł, z tego:

- 6,6 mln zł na uzupełnienie wydatków na funkcjonowanie ośrodków adopcyjnych, co wraz ze środkami w budżetach wojewodów oznacza kwotę w wysokości 28,2 mln zł,
- 45,9 mln zł na wspieranie rodziny przez dofinansowanie zadań jednostek samorządu terytorialnego związanych z powoływaniem w gminach stanowisk asystenta rodziny, dofinansowanie dostosowania standardów świadczonych usług w placówkach wsparcia dziennego do wymagań określonych w ustawie,
- 2,6 mln zł na finansowanie pobytu dzieci cudzoziemców w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 15,2 mln zł na rodziny zastępcze – dofinansowanie wydatków bieżących powiatów na wynagrodzenia dla zawodowych rodzin zastępczych oraz na wynagrodzenia dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka, wsparcie organizacji szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze, kandydatów na osoby prowadzące rodzinne domy dziecka oraz szkoleń dla istniejących zawodowych rodzin zastępczych, dofinansowanie kosztów wynagrodzeń koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz wsparcie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w zakresie dofinansowania niektórych świadczeń.

Mając na uwadze doświadczenia w realizacji ustawy w roku 2012 i 2013, w tym zauważalną skuteczność działalności asystenta rodziny oraz koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, a także mając na uwadze potrzebę deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej przez powoływanie nowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, za zasadne uznać należy dalsze utrzymanie wsparcia jednostek samorządu terytorialnego w realizacji kosztownych zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, w formie

programów prowadzonych przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej, także po zakończeniu okresu, o którym mowa w art. 247.

VIII. Podsumowanie

1. Powołanie asystenta rodziny w 2013 r. było nadal zadaniem fakultatywnym dla gmin, jednak mimo tej dobrowolności asystentów zatrudniono w większości gmin.

W 2013 r. zatrudnionych było ponad 3 tys. asystentów rodziny. Ich zatrudnienie zwiększyło się o ponad 30% w stosunku do 2012 r. Z budżetu państwa sfinansowane zostało zatrudnienie ponad 60% ogółu asystentów zatrudnionych w 2013 r.

Z usług asystentów rodziny w 2013 r. skorzystało ogółem 31 506 rodzin, w tym 1 521 rodziny zobowiązane zostały do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do roku 2012 oznacza to znaczny, bo 120%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2012 r. – były to 693 rodziny).

Spośród 31 506 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2013 r., dla 9 855 rodzin (co stanowi 31% i jest o 2 pkt procentowe więcej niż w 2012 r.) współpraca ta zakończyła się w 2013 r., w tym w 4 310 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów. Osiągnięciem celów zakończyła się praca w ponad 46% rodzin, z którymi zakończono pracę w 2013 roku.

2. W 2013 r. funkcjonowało ponad 1,5 tys. gminnych placówek wsparcia dziennego w tym ponad połowa (59%) to placówki niepubliczne. Liczba ta oznacza, że w stosunku do 2012 r. funkcjonowało o 171 placówek wsparcia dziennego więcej. Do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało w roku sprawozdawczym ok. 38 192 dzieci. Oznacza to zwiększenie liczby dzieci korzystających z tej formy wsparcia o 6 455 dzieci, tj. o 20% w stosunku do roku 2012.

Ponadto w 2013 r. działało 74 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 43 z nich prowadzonych było przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.

Należy zaznaczyć, że poza sprawozdawczością Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej znalazły się jeszcze placówki, które korzystając z przedłużenia okresu pozwalającego na funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego bez konieczności spełnienia pełnych wymogów, o których mówi ustawa, do końca 2014 r., nie uzyskały w okresie sprawozdawczym stosownego zezwolenia.

3. Liczba rodzin wspierających nie zmieniała się w stosunku do roku 2012. W 2013 r. funkcjonowały nadal 44 rodziny wspierające z pomocy, których skorzystało 47 rodzin. Oznacza to, zatem, że ta forma wsparcia rodziny naturalnej jest jeszcze

mało rozpowszechniona wśród samorządów. Powodem tak małego zainteresowania w korzystaniu z tej formy wsparcia rodziny może być fakt, iż samorzady nadal nie mają doświadczenia w jej realizacji. Inaczej bowiem sytuacja przedstawia się w odniesieniu do asystentów rodziny, czy placówek wsparcia dziennego, które przed wejściem w życie ustawy były już przez samorzady realizowane.

4. Szczególną uwagę należy zwrócić na wzrost liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2013 r. zatrudnionych było 954 koordynatorów, co stanowi wzrost ich liczby o 16,3%, choć w stosunku do liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej objętych pomocą koordynatora, ich liczba jest nadal niewystarczająca. W 2013 r. pod opieką 954 koordynatorów znalazło się 26 205 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, co stanowi 65% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.
5. W 2013 r. w powiatach udzielono rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka 98 330 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to znaczny wzrost stosunku do roku 2012 (78 699 porad).
6. W roku sprawozdawczym 2013 przeszkolono do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub do prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego łącznie 12 981 osób (w 2012 r. – 12 413 osób), co oznacza 4,5 procentowy wzrost w stosunku do roku 2012. Najwięcej (60,7%) przeszkolono już istniejących rodzin zastępczych, co wskazywało na zainteresowanie powiatów podnoszeniem kwalifikacji już istniejących rodzin zastępczych, ale i tak nastąpił tu nieznaczny spadek w stosunku do roku 2012. Niestety w roku 2013 nastąpił również spadek liczby osób przeszkolonych w odniesieniu do kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka. Nieznaczny wzrost przeszkolonych osób nastąpił tylko w odniesieniu do kandydatów na rodziny niezawodowe.
7. O 191 podmiotów wzrosła liczba rodzinnych form pieczy zastępczej w porównaniu z 2012 r.
8. W 2013 r. nastąpił wzrost liczby rodzinnych domów dziecka jako formy sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej nad dziećmi. W 2012 r. powstało 228 rodzinnym domu dziecka, natomiast na koniec 2013 r. funkcjonowało ich 330, co stanowi wzrost o 44,7%. Rodzinne domy dziecka stanowią obecnie 3,6% w strukturze podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.

9. Liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej w 2013 r. była o 88 osób niższa niż w 2012 r.
10. Zmalała średnia liczba dzieci przebywających w zawodowych formach rodzinnej pieczy zastępczej. W 2013 r. średnio w rodzinach zastępczych zawodowych wychowywało się około czworo dzieci (w 2012 r. średnio w rodzinach zastępczych wychowywało się ponad 4 dzieci).
11. W 2013 r. o 104 zwiększyła się liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do 2012 r., w tym o 17 liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych typu specjalistyczno-terapeutycznego (w 2012 r. – 13 placówek, w 2013 r. – 30 placówek).
12. Zmniejszyła się liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (na dzień 31 grudnia 2013 r, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało łącznie 19 949 dzieci, co w porównaniu z rokiem 2012 oznacza, że było w nich o 576 dzieci mniej).
13. W 2013 r. przybyły dwie nowe regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne i 1 interwencyjny ośrodek preadopcyjny.
14. Należy zauważyć wzrost wydatków na zawodowe formy pieczy zastępczej w tym wydatków na wynagrodzenia rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Konsekwencją tego zjawiska jest wzrost średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w pieczy zastępczej typu rodzinnego. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2013 r. ok. 1 058 zł, w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 1 870 zł. (w 2012 r. średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił 1 052 zł, natomiast w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 1 809 zł).
Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2013 r. ok. 3 923 zł, co oznacza wzrost o 163 zł w stosunku do roku 2012.
15. W 2013 r. znacznie wzrosły wydatki gmin na współfinansowanie pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyniosły one 19 788 tys. zł, co stanowi 2,7% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, wynagrodzenie pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz kosztów usamodzielnienia wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej. W 2012 r. procentowy udział gmin w tych wydatkach wynosił 0,7%.

16. Liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych osobom usamodzielnianym w 2013 r. wzrosła w stosunku do liczby tych świadczeń w 2012 r. (w 2012 r. udzielono łącznie ponad 187 tys. świadczeń). W stosunku do roku 2012 zmianie nie uległa również struktura form pomocy udzielanej osobom usamodzielnianym. Podobnie jak w roku 2012, najczęściej świadczeń w 2013 roku udzielono na kontynuowanie nauki (93,7% ogólnej liczby świadczeń) i liczba tych świadczeń wzrosła w porównaniu do 2012 roku o 2,6%. Poza tym, tak jak w 2012 r, najrzadziej udzielaną formą pomocy była pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.
17. W stosunku do 2012 r. w 2013 r. wzrosła liczba porad udzielonych przez ośrodki adopcyjne, co może być związane ze zmianą struktury funkcjonowania ośrodków adopcyjnych. Szczególnie duży wzrost można zaobserwować wśród porad udzielanych rodzinom przysposabiającym (30 260 w 2013 r.; 20 813 w 2012 r.) oraz wzrost porad w postępowaniu postadopcyjnym.
18. W stosunku do 2012 r. w 2013 r., przy nieznacznym wzroście liczby wydanych zgód na prowadzenie postępowania o przysposobienie, o których mowa w art. 17 pkt c Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, znacznie wzrosła liczba dzieci, których te zgody dotyczą (w 2012 r. wydano 202 takie zgody, które dotyczyły 274 dzieci; w 2013 r. wydano zgodę w 212 sprawach, które dotyczyły 358 dzieci). Zjawisko to może oznaczać, że udało się wskazać kandydatów dla większej liczby rodzeństw lub więcej licznych rodzeństw udało się umieścić razem.
19. Nastąpił wzrost liczby przysposobionych dzieci (w 2012 r. przysposobiono 3486 dzieci, w 2013 r.- 3537). Nadal najmniej liczną grupą dzieci przysposobianych są dzieci w wieku powyżej 10 lat (9%). Natomiast spadła liczba dzieci przysposobionych w przedziale wiekowym od 0 do 4 lat (w 2012 r. było 1 847 dzieci, a w 2013 r. 1 785), co przy wzroście ogólnej liczby przysposobionych dzieci może oznaczać, że zwiększa się w Polsce zainteresowanie adopcją dzieci starszych.
20. W stosunku do 2012 roku zmalała liczba adopcji w tzw. adopcji blankietowej, co może wynikać z intensyfikacji działań wspierających kobiety w ciąży i matki w okresie okołoporodowym podejmowanych przez służby.

IX. Postulaty wynikające z realizacji ustawy w 2013 r

1. W Informacji o realizacji w 2012 roku ustawy zawarte zostały postulaty dotyczące koniecznych zmian w ustawie w następujących obszarach:
  - 1) Placówki wsparcia dziennego,
  - 2) Nadzór nad realizacją ustawy,
  - 3) Finansowanie placówek wsparcia dziennego z dochodów z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych,
  - 4) Procedura adopcyjna (między innymi - czas poszukiwania potencjalnych rodzin adopcyjnych w ośrodku, który kwalifikował dziecko; zawieszenie procedury, określenie procedury rozdzielenia rodzeństw),
  - 5) Wzmocnienie procesu kwalifikacji wychowawców i osób tworzących rodzinne formy pieczy zastępczej.

Biorąc pod uwagę powyższe postulaty w 2013 roku rozpoczęto prace zmierzające do nowelizacji ustawy. Jednakże w czerwcu 2014 roku do Sejmu RP wpłynął poselski projekt nowelizacji (druk sejmowy nr 2532), który proponuje także zmiany we wskazanych wyżej obszarach. Kształt przepisów zawarty w propozycji poselskiej jest zgodny z kierunkiem prac prowadzonych w tym zakresie w resorcie pracy i polityki społecznej.

Mając na uwadze doświadczenia w realizacji ustawy w roku 2012 i 2013, w tym zauważalną skuteczność działalności asystenta rodziny, za zasadne uznano dalsze utrzymanie wsparcia jednostek samorządu terytorialnego w realizacji kosztownych zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, w formie programów prowadzonych przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej, także po zakończeniu okresu, o którym mowa w art. 247. Ponadto w związku z przewidywanym przekroczeniem w roku 2014 wartości 105% przez wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, za okres od wejścia w życie ustawy, (szacowana wartość na podstawie wytycznych Ministra Finansów dotyczących stosowania jednolitych wskaźników makroekonomicznych wg stanu na czerwiec 2014 r. – 105,89), koniecznym będzie, na podstawie art. 86 ust. 2, zwaloryzowanie kwot

niektórych świadczeń dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w roku 2015.

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego z 2013 r. oraz przewidywany średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych za 2014 r. na poziomie 101,2%, a także zakładając waloryzację kwot świadczeń od 1 czerwca 2015 r. szacowany wzrost wydatków jednostek samorządu terytorialnego w 2015 r. wyniesie, co najmniej- 4,5 mln zł, a w 2016 r. co najmniej – 8,9 mln zł.

2. Zgodnie z ustawą, w placówce opiekuńczo-wychowawczej są umieszczane dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Umieszczenie dziecka poniżej 10 roku życia w tego typu placówce jest możliwe w wyjątkowych sytuacjach, szczególnie gdy przemawia za tym stan jego zdrowia lub dotyczy to rodzeństwa. Standardy dotyczące placówek zakładają, że z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo- wychowawczych nie będzie niższy niż 10 lat, dodatkowo placówki te uzyskają też wtedy standard 14-osobowy. Przepisy zatem wprawdzie nie określają daty całkowitej likwidacji placówek, tworzą jednak wymogi zmierzające do przekształcania istniejących jednostek, w instytucje małe, specjalistyczne, w których przebywać będą wychowankowie powyżej 10 roku życia, a także do podwyższania wieku i obniżania liczby dzieci poprzez umieszczanie ich w pieczy rodzinnej. Tak rozumianą deinstytucjonalizację pieczy zastępczej muszą komplementarnie wspierać działania (również inwestycyjne) na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego. Z drugiej strony deinstytucjonalizacja musi być wspierana przez intensywną profilaktykę i podaż zindywidualizowanych usług na rzecz rodzin z dziećmi.
3. Elementem strategii promowania praw dzieci do wychowywania się w najwłaściwszym dla nich środowisku jest promocja i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej. W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego 2014-2020, Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój (PO WER 2014-2020) z poziomu krajowego planuje się promowanie rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i zawodu rodzica zastępczego, kształcenie kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, budowanie standardów kwalifikacyjnych do pełnienia roli rodzica

zastępczego i adopcyjnego, a także badania naukowe w zakresie barier w tworzeniu rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.

Ponadto, resort pracy i polityki społecznej czyni starania, aby w poszczególnych regionach środki finansowe pochodzące z funduszy Unii Europejskiej skierowane były w latach 2014–2020 na działania wdrażające strategię rozwoju usług wspierających rodziny wychowujące dzieci, a także promowanie rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i realizację standardów dotyczących wieku i liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przez umieszczenie ich w rodzinnej pieczy zastępczej. Ważnym zadaniem w kontekście rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej jest sprawa pozyskiwania kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe, tak, aby możliwym było – tam gdzie to zasadne – umieszczenie dziecka w pieczy rodzinnej. Piecza instytucjonalna docelowo winna być stosowana jedynie w sytuacjach szczególnych, wymagających zastosowania wobec starszego dziecka specjalistycznej terapii czy leczenia.

Aneks

I. Rodziny zastępcze

Tab. 1. Liczba rodzin zastępczych z podziałem na poszczególne typy w latach 2005 –2013

Lata	Rodziny spokrewnione z dzieckiem	Rodziny niezawodowe*	Zawodowe rodziny zastępcze**					Rodzinne domy dziecka
			ogółem	rodziny zawodowe	wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia rodzinnego	
2005	35 592	5 790	625	x	152	40	469	X
2006	36 394	6 054	885	x	318	59	508	X
2007	36 788	6 267	1 102	x	495	86	521	X
2008	36 880	6 326	1 321	x	661	115	547	X
2009	36 762	6 200	1 483	x	777	167	550	X
2010	36 673	6 242	1 674	x	902	208	574	X
2011	36 701	6 227	1 906	x	1035	252	625	X
2012	25 836	12 162	1 843	1 036	x	264	543	228
2013	25 842	12 182	1 906	1 099	x	256	551	330

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 r. i 2013 r. (stan na dzień 31 grudnia)

* - do 2012 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem

** - do 2012 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w latach 2005 – 2013

Lata	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych *	Liczba dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych**					Liczba dzieci w rodzinnych domach dziecka
			Ogółem	zawodowych	wielodzietnych	specjalistycznych	o charakterze pogotowia rodzinnego	
2005	46 261	9 219	3 865	x	711	77	3 077	x
2006	46 831	9 661	5 062	x	1 554	141	3 367	x
2007	48 488	10 198	6 313	x	2 397	203	3 713	x
2008	48 450	10 143	7 433	x	3 370	278	3 785	x
2009	48 111	9 852	8 013	x	4 018	387	3 608	x
2010	47 981	9 809	8 617	x	4 516	428	3 673	x
2011	47 907	9 763	9 301	x	5 079	533	3 689	x
2012	33 769	16 383	6 454	3 935	x	606	1 913	1 476
2013	33 306	16 431	6 727	4 035	x	583	2 109	2 106

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 r. i 2013 r. (stan na dzień 31 grudnia)

* - do 2012 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem

** - do 2012 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze

II. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Tab. 1. Liczba placówek opiekuńczo- wychowawczych z podziałem na poszczególne typy

Lata	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego	Placówki specjalistyczno-terapeutyczne*
2005	55	267	301	102
2006	52	263	283	129
2007	44	274	263	154
2008	37	279	259	166
2009	38	267	268	189
2010	35	282	277	177
2011	31	282	291	181
2012	123	267	515	13
2013	149	242	625	30

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 r. i 2013 r. (stan na dzień 31 grudnia .)

* do 2011 placówki wielofunkcyjne

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach placówek opiekuńczo-wychowawczych

Lata	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego	Liczba dzieci w placówkach specjalistyczno-terapeutycznych*
2005	4 157	2 252	16 527	7 736
2006	4 998	2 187	13 951	10 890
2007	4 619	2 261	12 505	12 234
2008	2 955	2 226	11 343	13 291
2009	2 628	2 242	11 106	13 736
2010	2 058	2 495	10 660	13 404
2011	1 819	2 524	10 787	13 003
2012	2 217	2 232	15 967	109
2013	1 927	2 030	15 626	366

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 r. (stan na dzień 31 grudnia .)

* do 2011 placówki wielofunkcyjne